ПРАЛЕТАРЫІ ЎСІХ КРАІН, ЯДНАЙЦЕСЯ!

Літаратура і Мастацтва

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

Год выдання 38-ы
№ 58 (2418)
25 ліпеня 1969 г.
ПЯТНІЦА
Цана 4 кап.

У ЦЭНТРАЛЬНЫМ КАМІТЭЦЕ КП БЕЛАРУСІ

РАСПРАЦОЎКУ ГІСТОРЫІ ЎСЕНАРОДНАЙ БАРАЦЬБЫ Ў БЕЛАРУСІ СУПРАЦЬ ФАШЫСЦКІХ АКУПАНТАЎ— НА НАВУКОВУЮ АСНОВУ

НЯДАЎНА Цэнтральны Камітэт Кампартыі Беларусі прыняў пастанову «Аб дадатковых мерах па паляпшэнні навуковай распрацоўкі гісторыі ўсенароднай барацьбы ў Беларусі супраць нямецка-фашысцкіх захопнікаў у гады Вялікай Айчыннай вайны».

У пастанове адзначаецца, што Інстытут гісторыі партыі пры ЦК КПБ і Інстытут гісторыі Акадэміі навук БССР правялі пэўную работу па вывучэнні гісторыі партыйнага падполля і партызанскага руху ў Беларусі ў гады Вялікай Айчыннай вайны. Апублікаван шэраг манаграфій, брашур, артыкулаў, прысвечаных дзейнасці Кампартыі Беларусі па арганізацыі і кіраўніцтву ўсенароднай партызанскай барацьбой на акупіраванай тэрыторыі рэспублікі, выкрыцці крывавых злачынстваў нямецка-фашысцкіх захопнікаў. Выдадзены зборнікі ўспамінаў актыўных удзельнікаў партызанскага руху, мемуарная літаратура аб гераічных справах беларускіх партызан і падпольшчыкаў.

Разам з тым Цэнтральны Камітэт КПБ адзначыў у прынятай пастанове наяўнасць сур'ёзных недахопаў і хібаў у даследчай рабоце па вывучэнні і навуковым абагульненні гісторыі барацьбы беларускага народа супраць нямецка-фашысцкіх захопнікаў у гады Вялікай Айчыннай вайны.

Усё яшчэ недастаткова распрацаваны і асветлены ў гістарычнай літаратуры шматгранная дзейнасць партыйнага і камсамольскага падполля на тэрыторыі рэспублікі, накіроўваючая роля Камуністычнай партыі як арганізатара і кіраўніка ўсенароднай барацьбы ў тыле ворага, асабліва ў першапачатковы, самы складаны перыяд вайны. Амаль не даследавана патрыятычная дзейнасць савецкіх людзей, якія не знаходзіліся пастаянна ў партызанскіх атрадах або падпольных арганізацыях, але таксама ўдзельнічалі ў барацьбе супраць акупантаў.

Не вядзецца належным чынам работа па выяўленні да канца ўсіх злачынстваў гітлераўскіх акупантаў на тэрыторыі рэспублікі, выкрыцці іх палітыкі масавага знішчэння і ўгону ў фашысцкае рабства савецкіх людзей, абрабавання і знішчэння гарадоў і вёсак. Не ўдзяляецца неабходнай увагі навукова-аргументаванай, глыбока партыйнай крытыцы фальсіфікатарскіх выдумак рэакцыйных буржуазных гісторыкаў і сацыёлагаў, якія спрабуюць усяляк сказіць і зняславіць усенародны характар партызанскай барацьбы беларускага народа супраць нямецка-фашысцкіх акупантаў.

Не наладжана сістэматычная работа па збору і абагульненні ўспамінаў удзельнікаў Вялікай Айчыннай вайны, па складанні навуковай бібліяграфіі савецкіх і зарубежных выданняў па гісторыі гэтага перыяду. Нездавальняюча праводзіцца выяўленне і збор новых дакументаў і матэрыялаў як у архівах нашай краіны, так і за рубяжом. Створаны ў Інстытуце гісторыі партыі пры ЦК КПБ сектар навуковай распрацоўкі і афармлення дакументаў партызанскага руху ў Беларусі заняты ў асноўным падрыхтоўкай адказаў на шматлікія запытанні арганізацый і асобных грамадзян і амаль не вядзе навуковае даследаванне і анатаванне дакументаў Беларускага штаба партызанскага руху, падпольных абкомаў і райкомаў партыі і камсамола, партызанскіх брыгад і атрадаў, антыфашысцкіх камітэтаў.

У пастанове адзначаецца, што дырэкцыі Інстытута гісторыі партыі пры ЦК КПБ і Інстытута гісторыі АН БССР не праявілі неабходнай мэтанакіраванасці і настойлівасці ў арганізацыі навуковых даследаванняў па гісторыі Вялікай Айчыннай вайны. Да распрацоўкі гісторыі барацьбы беларускага народа супраць нямецка-фашысцкіх захопнікаў слаба прыцягваліся ветэраны Вялікай Айчыннай вайны, партызанскага руху і партыйнага падполля, кваліфікаваныя гісторыкі, філосафы, эканамісты, юрысты і этнографы. У выніку адсутнасці высокай прынцыповасці і патрабавальнасці ў ацэнцы падрыхтаваных да выдання рукапісаў з боку навуковых устаноў і выдавецтваў, асобныя работы па перыяду Вялікай Айчыннай вайны павярхоўныя па свайму зместу, пазбаўлены глыбокіх навуковых абагульненняў і вывадаў, змяшчаюць памылкі фактычнага парадку. У некаторых мемуарных творах, прысвечаных партызанскаму руху, сустракаюцца суб'ектывісцкія ацэнкі асобных гістарычных падзей і іх удзельнікаў.

Марудна разгортваецца работа па напісанні трохтомнай абагульняючай працы па гісторыі ўсенароднай барацьбы ў Беларусі супраць нямецка-фашысцкіх захопнікаў у гады Вялікай Айчыннай вайны.

Цэнтральны Камітэт КП Беларусі лічыць адной з важных задач Інстытута гісторыі партыі пры ЦК КПБ, Інстытута гісторыі АН БССР, гісторыкаў рэспублікі стварэнне навуковых прац, фундаментальных манаграфічных даследаванняў, якія б глыбока раскрывалі гераічны подзвіг савецкага народа і яго Узброеных Сіл у гады Вялікай Айчыннай вайны, гісторыю партызанскага руху ў Беларусі, шматгранную дзейнасць партыйнага і камсамольскага падполля, барацьбу ўсяго народа супраць нямецка-фашысцкіх захопнікаў, кіруючую і накіроўваючую ролю Камуністычнай партыі як арганізатара і натхніцеля перамогі савецкага народа ў мінулай вайне.

Інстытуту гісторыі партыі пры ЦК КПБ прапанавана завяршыць у чатырохгадовы тэрмін падрыхтоўку да друку трохтомнай працы «Усенародная барацьба супраць нямецка-фашысцкіх захопнікаў у Беларусі ў перыяд Вялікай Айчыннай вайны (1941—1944 гады)». Зацверджана галоўная рэдакцыя трохтомніка ў складзе М. Ф. Капіча (старшыня), У. А. Грэкава, І. М. Ігнаценкі, В. С. Давыдавай, І. С. Краўчанкі, П. П. Ліпіла, Ф. С. Марцінкевіча, А. Н. Мацко, П. К. Панамарэнкі, С. З. Пачаніна, В. М. Сікорскага, В. І. Сцяпанава. Зацверджаны таксама саставы рэдакцый асобных тамоў.

У якасці аўтараў і кансультантаў адпаведных раздзелаў трохтомніка будуць прыцягнуты відныя вучоныя, выкладчыкі ВНУ, ваенныя гісторыкі, журналісты, былыя актыўныя ўдзельнікі Вялікай Айчыннай вайны, арганізатары і кіраўнікі партызанскага руху.

Інстытуту гісторыі партыі пры ЦК КПБ, Інстытуту гісторыі АН БССР даручана прыняць меры па прыцягненні навукова-педагагічных кадраў рэспублікі да напісання манаграфічных даследаванняў, доктарскіх і кандыдацкіх дысертацый і іншых навуковых прац па праблемах гісторыі Вялікай Айчыннай вайны. Неабходна распрацаваць прыкладную тэматыку манаграфічных і дысертацыйных даследаванняў, маючы на ўвазе глыбокае і ўсебаковае асвятленне барацьбы беларускага народа супраць нямецка-фашысцкіх захопнікаў, крытыку фальсіфікатарскіх выдумак буржуазных гісторыкаў і сацыёлагаў аб партызанскім руху ў Беларусі ў гады вайны.

Указаным інстытутам прапанавана сістэматычна арганізоўваць навуковыя дыскусіі па асобных, найбольш актуальных пытаннях гісторыі партызанскага руху і партыйнага падполля ў Беларусі з удзелам навукова-педагагічных работнікаў, ветэранаў Вялікай Айчыннай вайны, а таксама прымаць удзел у рэцэнзіраванні выдаваемай у нашай рэспубліцы і за рубяжом літаратуры аб савецкім партызанскім руху і падполлі ў тыле нямецка-фашысцкіх захопнікаў.

Інстытуту гісторыі партыі пры ЦК КПБ і Інстытуту гісторыі АН БССР прапанавана паскорыць складанне і выданне зборнікаў дакументаў і матэрыялаў аб усенародным партызанскім руху ў Беларусі, арганізаваць работу па выяўленні і збору дадатковых дакументаў і матэрыялаў аб партызанскім руху і дзейнасці падполля на тэрыторыі рэспублікі, якія знаходзяцца ў архіўных установах нашай краіны і за рубяжом, актывізаваць работу па абагульненні ўспамінаў актыўных удзельнікаў партызанскага і падпольнага руху ў Беларусі.

Указаныя інстытуты, Саюз пісьменнікаў БССР, Саюз журналістаў БССР, Дзяржаўны камітэт Савета Міністраў БССР па друку абавязаны аказваць больш дзейсную дапамогу ветэранам Вялікай Айчыннай вайны ў напісанні гісторыка-мемуарных работ аб барацьбе супраць нямецка-фашысцкіх захопнікаў.

Сіламі шырокай партыйнай і навуковай грамадскасці, работнікаў устаноў культуры і асветы, журналістаў рэспублікі вырашана правесці паўсюдны збор інфармацыйна-даведачнага матэрыялу аб важнейшых падзеях усенароднай барацьбы ў Беларусі супраць нямецка-фашысцкіх захопнікаў шляхам стэнаграфавання, гуказапісу ўспамінаў былых удзельнікаў і відавочцаў гэтых падзей. Каардынацыя гэтай работы ўскладзена на Інстытут гісторыі АН БССР.

Абкомам, гаркомам і райкомам КПБ даручана да мая 1970 года завяршыць работу па зацвярджэнні асабовага саставу падпольных партыйных, камсамольскіх і антыфашысцкіх арганізацый, якія дзейнічалі ў тыле гітлераўскіх акупантаў, вывучэнні іх дзейнасці ў гады Вялікай Айчыннай вайны на тэрыторыі Беларусі. Неабходна забяспечыць здачу ў партархіў Інстытута гісторыі партыі пры ЦК КПБ маючых дзяржаўнае значэнне матэрыялаў і дакументаў перыяду Айчыннай вайны былымі кіраўнікамі партызанскага руху і падполля.

Інстытуту гісторыі партыі пры ЦК КПБ прапанавана забяспечыць завяршэнне навуковай распрацоўкі захоўваемых у партархіве дакументаў і матэрыялаў партызанскага руху і камуністычнага падполля ў рэспубліцы, статыстыкі асабовага саставу партызанскіх злучэнняў, падпольных груп і арганізацый.

Дзяржаўнай бібліятэцы БССР імя У. І. Леніна прапанавана сістэматычна выдаваць бібліяграфічныя зборнікі аб савецкіх і зарубежных выданнях па перыяду Вялікай Айчыннай вайны, у поўнай меры задавальняючы патрэбнасці ў іх навуковай грамадскасці.

Міністэрства вышэйшай і сярэдняй спецыяльнай адукацыі БССР абавязана арганізаваць на гістарычных факультэтах ВНУ чытанне спецкурсаў і правядзенне спецсемінараў па гісторыі Вялікай Айчыннай вайны.

Прэзідыуму Акадэміі навук БССР даручана расшырыць сектар гісторыі Вялікай Айчыннай вайны Інстытута гісторыі АН БССР у сувязі з узрастаннем аб'ёму навуковых даследаванняў і арганізацыяй збору ўспамінаў ветэранаў Вялікай Айчыннай вайны.

У Цэнтральным Камітэце Кампартыі Беларусі ў кастрычніку 1969 года намечана правесці нараду работнікаў навуковых устаноў і кафедраў грамадскіх навук ВНУ, ветэранаў вайны, работнікаў выдавецтваў і друку з удзелам сакратароў абкомаў і гаркомаў КПБ, на якой абмеркаваць меры па выкананню гэтай пастановы, а таксама праспект трохтомнай працы «Усенародная барацьба супраць нямецка-фашысцкіх захопнікаў у Беларусі ў перыяд Вялікай Айчыннай вайны (1941—1944 гады)».

АБМЕРКАВАНЫ ПРАЕКТ ЗАКОНА «АБ АХОВЕ ПОМНІКАЎ КУЛЬТУРЫ»

21 ліпеня 1969 года пад старшынствам старшыні Камісіі заканадаўчых меркаванняў Вярхоўнага Савета Беларускай ССР І. К. Казлова адбылося пасяджэнне Камісіі заканадаўчых меркаванняў Вярхоўнага Савета рэспублікі.

На пасяджэнні было заслухана паведамленне намесніка старшыні прэзідыума Цэнтральнага савета Беларускага добраахвотнага таварыства аховы помнікаў гісторыі і культуры Ф. Барысевіча аб праводзімай у рэспубліцы рабоце па ахове помнікаў культуры і разгледжан праект Закона Беларускай Савецкай Сацыялістычнай Рэспублікі «Аб ахове помнікаў культуры».

Камісія заканадаўчых меркаванняў прыняла рашэнне адобрыць праект Закона аб ахове помнікаў культуры і прадставіць яго Прэзідыуму Вярхоўнага Савета Беларускай ССР.

БЕЛТА.

ВІНШУЕМ З УЗНАГАРОДАЙ!

За заслугі ў развіцці беларускага выяўленчага мастацтва і ў сувязі з васьмідзесяцігоддзем з дня нараджэння Указам Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР народны мастак Беларусі Нікалаеў Сяргей Піліпавіч узнагароджаны Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета Беларускай ССР.

□

За заслугі ў галіне мастацкага перакладу твораў беларускай літаратуры на рускую мову і ў сувязі з шасцідзесяцігоддзем з дня нараджэння пісьменнік Сямынін Пётр Андрэевіч Указам Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР узнагароджаны Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета Беларускай ССР.

□

За плённую работу па камуністычным выхаванні працоўных і ў сувязі з пяцідзесяцігоддзем з дня ўтварэння Віцебскі абласны краязнаўчы музей узнагароджаны Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета Беларускай ССР.

ПЕРАМОЖЦЫ

22 ліпеня аб'яўлены вынікі VI Міжнароднага кінафестывалю ў Маскве.

У конкурсе поўнаметражных мастацкіх фільмаў залатыя прызы прысуджаны кінакарцінам «Люсія» (Куба), «Серафіна» (Італія), «Дажывём да панядзелка» (СССР). Спецыяльны прыз журы прысуджан рэжысёру Івану Аляксандравічу Пыр'еву, пастаноўшчыку фільма «Браты Карамазавы» (СССР) за выдатныя заслугі ў развіцці кінамастацтва. Спецыяльнага прыза журы ўдастоен рэжысёр Кэрал Рыд, пастаноўшчык фільма «Олівер!» (Вялікабрытанія) за выдатнае майстэрства ў стварэнні арыгінальнага і высокаталенавітага музычнага фільма на аснове рамана Чарльза Дзікенса. Спецыяльнага прыза журы ўдастоен фільм «Дзённік нямецкай жанчыны» (ГДР) рэжысёраў Анелі і Андрэ Торндайк за актуальнасць тэмы і яе ўвасабленне на экране ў адпаведнасці з дэвізам фестывалю.

Сярэбраныя прызы атрымалі «Час забаў» (Францыя) і «Калі чуеш званы» (Югаславія).

Прызы за лепшае выкананне мужчынскай ролі ў фільме «Олівер!» (Вялікабрытанія) прысуджаюцца Рону Моудзі і за лепшае выкананне мужчынскай ролі ў фільме «Пан Валадыеўскі» (Польшча) — Тадэвушу Ламніцкаму.

Прызы за лепшае выкананне жаночай ролі ў фільме «Жанчына на адзін сезон» (Румынія) уручаюцца Ірыне Петрэску і за лепшае выкананне жаночай ролі ў фільме «Вузкая палоска неба» (Аргенціна) — Анне Марыі Пікіо.

Дыпломы прысуджаны фільму «Выпаленая зямля» (Нарвегія), сцэнарыст Сігб'ерн Хельмабак, рэжысёр Кнут Андэрсен, за таленавітае ўвасабленне сродкамі кіно мужнасці народаў у барацьбе з фашызмам; фільму «Кабаскаба» (Нігер), рэжысёр Умару Ганда, за стварэнне таленавітага твора, які сведчыць аб поспехах маладой кінематаграфіі Нігера. Дыпломаў удастоены таксама рэжысёр фільма «Справа Ласла Амбруша» (Венгрыя) Андраш Ковач за пошукі новых кінематаграфічных сродкаў у жанры экраннай публіцыстыкі, аператар фільма «Танга» (Балгарыя) Івайла Трэнчаў за высокае аператарскае майстэрства.

У конкурсе кароткаметражных фільмаў прызы прысуджаны кінафільмам «Дарога на перадавую» (Рэспубліка Паўднёвы В'етнам), «Юнацтва свету» (СССР), «Выпрабаванне насіллем» (Вялікабрытанія). Спецыяльныя прызы ўручаюцца фільму «Бярозы» (Югаславія) за паэтычнае, эмацыянальнае вырашэнне тэмы дружбы народаў, фільму «Яблык» (ГДР), які ў цікавай мастацкай форме раскрывае тэму гісторыі пазнання. Спецыяльнага прыза ўдастоен таксама фільм «Чаму чалавек творыць?» (ЗША) — за арыгінальнасць і своеасаблівасць задумы і формы, умелае выкарыстанне разнастайных прыёмаў кінамастацтва.

У конкурсе фільмаў для дзяцей залатога прыза ўдастоен лепшы дзіцячы фільм «Зімовая раніца» (СССР). Сярэбраныя прызы атрымліваюць кінастужкі «Хлопчыкі з вуліцы Пал» (Венгрыя), «Ніці вясёлкі» (Балгарыя). Сярэбраны прыз уручаецца юнаму акцёру Марку Лестэру — за выкананне галоўнай ролі ў фільме «Бяжы, дзікі, бяжы» (Вялікабрытанія). Спецыяльны прыз журы за фільм-казку для дзяцей прысуджан кінакарціне «Маладосць без старасці» (Румынія). За камічны фільм для дзяцей спецыяльны прыз журы ўручаецца кінастужцы —«Пепі — Доўгая Панчоха» (ФРГ — Швецыя), за мультыплікацыйны фільм для дзяцей спецыяльны прыз журы прысуджан фільму «Прыгоды вясёлага бадзягі» (Польшча).

Журы міжнароднага фестывалю дзіцячых фільмаў у Маскве адзначыла поспехі маладой мультыплікацыйнай кінематаграфіі Дэмакратычнай Рэспублікі В'етнам, якая стварыла ў цяжкіх умовах вайны гуманны, выхаваўчы фільм для дзяцей «Цёплыя курткі».

Журы ФІПРЭСІ (Міжнародная арганізацыя кінапрэсы) прысудзіла свой прыз фільму «Люсія» (Куба)—за высокі мастацкі ўзровень і арыгінальнасць.

Тэхнічнае журы VI Міжнароднага кінафестывалю прысудзіла дыплом Саюза кінематаграфістаў СССР і Міжнароднага саюза тэхнічных кінематаграфічных асацыяцый (УНІАТЭК) кінафільму «2001: касмічная адысея» (ЗША)—за ўмелае выкарыстанне тэхнічных сродкаў кінематографа.

Саюз кінематаграфістаў СССР уручыў свой дыплом фільму «Час жыць» (Францыя) — за праўдзівае адлюстраванне рабочай сям'і і фільму «Рака без маста» (Японія) — за дакладнае ўвасабленне драмы народнага жыцця. Фільм «Калонія Ланфіер» (Чэхаславакія) атрымаў узнагароду Саюза пісьменнікаў СССР. Савецкі Камітэт Абароны Міру прысудзіў свае дыпломы фільму «Спаленая зямля» (Нарвегія) — за гуманізм і глыбокае рашэнне тэмы дружбы паміж народамі, барацьбы з фашызмам; фільму «Сімон Балівар» (Італія) — за мастацкае ўвасабленне тэмы адзінства народаў у барацьбе за свабоду і незалежнасць, фільму «Атрад сувязістак» (ДРВ) — за яркае раскрыццё тэмы непахіснай волі ў справядлівай барацьбе народа.

Саюз савецкіх таварыстваў дружбы прысудзіў узнагароду фільму «Раніца» (Манголія) — за ўзорнае ўвасабленне ідэй дружбы і культурнага супрацоўніцтва паміж народамі, Саюз журналістаў СССР — фільму «Міхал» (Польшча) за высокае майстэрства і гуманістычную накіраванасць твора. Міністэрства асветы СССР— кінакарціне «Я вас люблю» (СССР), якая раскрывае значэнне мастацтва ў выхаванні дзяцей, і фільму «Сябар» (Італія). Кінастужка «Ніці вясёлкі» (Балгарыя) атрымала ўзнагароду Камітэта маладзёжных арганізацый СССР за яркае адлюстраванне тэмы дружбы і інтэрнацыянальнага выхавання дзяцей. Гэтай жа ўзнагароды ўдастоены савецкі фільм «Юнацтва свету» — за яркае кінематаграфічнае ўвасабленне ідэй салідарнасці, міру і дружбы моладзі.

Саюз кампазітараў СССР уручыў сваю ўзнагароду кампазітару Лайанелу Барту за музыку да кінафільма (Олівер!» (Вялікабрытанія).

Фільм «Вялікія скачкі» (Манголія) атрымаў узнагароду Камітэта па фізічнай культуры і спорту пры Савеце Міністраў СССР. Камітэт савецкіх жанчын уручыў узнагароды рэжысёру Арундаці Дэві за фільм «Сонца і лівень» (Індыя), пісьменніцы Астрыд Ліндгрэн (Швецыя) — аўтару твораў, што выхоўваюць падрастаючае пакаленне ў духу гуманізма.

Саюз мастакоў СССР аб'явіў узнагароды мастаку Ніка Матул (Югаславія) за лепшае выяўленчае рашэнне фільма для дзяцей «Здагадлівы Кекетц», мастаку Джону Пойсу (Вялікабрытанія)— за лепшае выяўленчае рашэнне фільма «Олівер!», мастакам Матаджы Урата і Ісаму Цусіда (Японія) за таленавіта маляваны мультыплікацыйны фільм «Кот у ботах».

Рэдакцыя часопіса «Искусство кино» — фільму «Выпаленая зямля» (Нарвегія) — за таленавітае, уражлівае ўвасабленне тэмы збліжэння і ўзаемаразумення народаў.

Рэдакцыя часопіса «Советский экран» адзначыла фільм «Крыху страху» (ААР).

ДНІ ПОЛЬСКАЙ ЛІТАРАТУРЫ Ў БЕЛАРУСІ

СВЯТА БРАТНЯГА НАРОДА—І НАША СВЯТА

Ёсць аб чым пагаварыць Яну Пешхалу, Леану Вантулу, Максіму Танку, Івану Шамякіну.

Госці з братняй Польшчы ўсклалі вянок да помніка-абеліска воінам і партызанам, загінуўшым у гады Айчыннай вайны.

Творчая сустрэча-гутарка ў Саюзе пісьменнікаў БССР.

Фота Ул. КРУКА.

Народная Польшча—не толькі наш блізкі сусед, але і добры, шчыры, надзейны друг. А свята сяброў—і наша свята. Таму разам з польскім народам 25-годдзе ПНР адзначае ўвесь савецкі народ. І, мусіць, няма нічога дзіўнага ў тым, што найбольш шырока адзначаецца гэтае свята на Беларусі—на зямлі суседняй з Польшчай савецкай рэспублікі.

УРАЧЫСТЫЯ ПАСЯДЖЭННІ

Слаўнай гадавіне Народнай Польшчы быў прысвечаны ўрачысты сход прадстаўнікоў працоўных беларускай сталіцы, які адбыўся 21 ліпеня ў Палацы культуры прафсаюзаў.

З дакладам аб 25-гадовым юбілеі Народнай Польшчы на сходзе выступіў Максім Танк.

Аб дружбе польскага і беларускага народаў, аб іх баявым і працоўным супрацоўніцтве гаварылі на сходзе сталявар Мінскага трактарнага завода А. Азараў, былы ўдзельнік вызвалення Польшчы ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў, намеснік начальніка Палітупраўлення ЧБВА генерал-маёр А. Анціпаў.

З цёплымі прамовамі ў адрас савецкіх людзей выступілі на сходзе ваенны аташэ пры пасольстве ПНР у Савецкім Саюзе генерал брыгады Вацлаў Ягас і кіраўнік дэлегацыі Саюза пісьменнікаў ПНР Леан Вантула.

Урачыстыя вечары і пасяджэнні, прысвечаныя 25-годдзю Польскай Народнай Рэспублікі, адбыліся таксама ў гарадах пагранічных абласцей, на берагах Буга і Нёмана,—у прыватнасці, у Брэсце і Гродна.

ДРУЖБА НАРОДАЎ— ДРУЖБА ЛІТАРАТУР

Раніцою 22 ліпеня польскія пісьменнікі — удзельнікі Дзён польскай літаратуры ў Беларусі, пабывалі ля Кургана славы на Маскоўскай шашы і ў Хатыні.

У другой палове дня польскія літаратары былі гасцямі беларускіх пісьменнікаў. У клубе Саюза пісьменнікаў Беларусі адбылася творчая сустрэча-гутарка літаратараў двух братніх народаў.

Польскіх гасцей сардэчна вітаў першы сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў БССР Максім Танк. Павіншаваўшы іх з вялікім нацыянальным святам—25-годдзем Польскай Народнай Рэспублікі, ён гаварыў аб даўніх сувязях беларускай і польскай літаратур, аб тым, што гэтыя сувязі асабліва ўмацаваліся ў апошнія гады, нагадаў канкрэтныя прыклады нашых літаратурных кантактаў і супрацоўніцтва, выказаў пажаданне, каб гэтыя кантакты і супрацоўніцтва былі больш шырокія і цесныя, каб яны насілі не юбілейны характар, а практычна-дзелавы і пастаянны.

Леан Вантула прадставіў беларускім сябрам сваіх калег, расказаў аб іх творчай і грамадскай дзейнасці, аб літаратурным жыцці сённяшняй Польшчы. Кіраўнік дэлегацыі польскіх пісьменнікаў горача падтрымаў думку, выказаную М. Танкам, аб тым, што традыцыйную дружбу польскай і беларускай літаратур трэба і надалей умацоўваць, усямерна развіваць.

Што ў гэтым кірунку зроблена і што яшчэ трэба зрабіць? Пра гэта ў час сустрэчы гаварылі І. Шамякін, А. Мальдзіс, М. Татур, дырэктар выдавецтва «Беларусь» З. Матузаў, а таксама госці з Польшчы —загадчык кафедры савецкай літаратуры Варшаўскага універсітэта Фларыян Няўважны і рэдактар часопіса «Барвы» Генрык Гаворскі.

Так, І. Шамякін з задавальненнем адзначаў, што ў апошнія два-тры гады ў развіцці польска-беларускіх літаратурных сувязей намеціліся прыемныя зрухі. У прыватнасці, ён нагадаў, што ў апошні час нашы часопісы «Полымя», «Маладосць» і іншыя неаднаразова аддавалі свае старонкі перакладам з польскай літаратуры, што ў выдавецтве «Беларусь» выйшла некалькі кніг польскіх пісьменнікаў у перакладзе на беларускую мову. У сваю чаргу, адзначаў прамоўца, польскія перакладчыкі таксама зрабілі нямала для азнаямлення сваіх чытачоў з лепшымі здабыткамі нашай літаратуры.

Цёпла гаварыў аб сучаснай беларускай літаратуры Фларыян Няўважны. Як адну са станоўчых якасцей яе ён адзначыў тое, што беларуская літаратура блізкая да жыцця народа, уважлівая да штодзённых клопатаў і турбот працоўнага чалавека і што яна варта большай увагі польскага чытача. Гаворачы аб тым, наколькі знаёмы польскі чытач з беларускай літаратурай, Ф. Няўважны заўважыў, што, на яго думку, польскім перакладчыкам трэба было б звярнуць увагу і на творы маладых беларускіх пісьменнікаў.

— Літаратура—жывы арганізм,—гаварыў прамоўца.—У ім суседнічаюць і старыя, і маладыя клеткі. Значыць, трэба заўважаць і тыя, і другія.

Спыніўшыся на сённяшнім стане перакладу твораў беларускай літаратуры на польскую мову, Ф. Няўважны гаварыў:

— Калі раней пераклады з беларускай мовы рабіліся звычайна праз рускую мову, дык у апошнія гады яны робяцца пераважна з арыгінала. І гэта радуе. Пераклады—гэта масты дружбы літаратур і народаў. Хай яны будуць шырэйшыя і мацнейшыя. Цесляры для гэтай работы знойдуцца.

Аб рабоце часопіса «Барвы» ў справе прапаганды савецкай літаратуры сярод польскіх чытачоў гаварыў на сустрэчы яго рэдактар Генрык Гаворскі. Ён, у прыватнасці, сказаў, што рэдакцыя часопіса мае намер у бліжэйшы час завесці ў «Барвах» пастаянную рубрыку, прысвечаную беларускай літаратуры.

М. Татур расказаў гасцям аб рабоце беларускіх перакладчыкаў над перакладамі твораў польскіх пісьменнікаў, З. Матузаў—аб выданні кніг польскай літаратуры ў Беларусі, А. Мальдзіс гаварыў аб гісторыі беларуска-польскіх літаратурных сувязей, аб іх сённяшнім стане і важнасці для ўзаемаўзбагачэння нацыянальных культур братніх народаў.

У сяброўскай гутарцы, у часе якой было выказана нямала каштоўных, узаемна карысных прапаноў і пажаданняў, прынялі ўдзел таксама А. Асіпенка, М. Аляксееў, А. Бачыла, А. Бажко, В. Вітка, С. Грахоўскі, У. Гніламёдаў, А. Кулакоўскі, П. Панчанка, П. Пестрак, А. Савіцкі, Я. Скрыган, М. Ткачоў і інш.

МОВА СЯБРОЎ—ПАЭЗІЯ

На якой бы мове ні гаварылі сапраўдныя сябры, пры сустрэчы яны абавязкова знаходзяць агульную мову—мову дружбы. Калі сустракаюцца сябры-паэты, такой мовай дружбы становіцца паэзія. Што гэта так, засведчыў вечар дружбы польскай і беларускай літаратур, які адбыўся 23 ліпеня ў Палацы культуры Мінскага ордэна Леніна трактарнага завода.

У прэзідыуме вечара поруч са сваімі беларускімі калегамі і сябрамі,— польскія госці, члены дэлегацыі Таварыства польска-савецкай дружбы і Саюза польскіх пісьменнікаў.

Цёплым уступным словам вечар адкрыў Сяргей Грахоўскі. Ён гаварыў аб дружбе нашых літаратур, аб карысці вось такіх сяброўскіх сустрэч, аб тым, што літаратура— гэта душа народа, што праз яе пазнаецца свет іншых, далёкіх і блізкіх, народаў.

У зале гучыць польская мова— выступае Леан Вантула. Яго сардэчную прамову, поўную вялікай любві да нашага народа, да нашай літаратуры, поўную ўдзячнасці за шчырасць і гасціннасць беларускай зямлі, усе прысутныя ў зале разумеюць без перакладчыка.

З вялікай увагай слухала зала выступленні Софіі Быстшыцкай, Анны Марковай, Фларыяна Няўважнага, якія расказалі ўдзельнікам вечара пра сябе і сваю творчасць, гаварылі пра вялікую любоў польскага чытача да савецкай, у тым ліку да беларускай, літаратуры. Беларускі пісьменнік, былы партызан Язэп Зазека падзяліўся ўспамінамі аб тым, як у гады Вялікай Айчыннай вайны поплеч змагаліся супраць агульнага ворага— фашысцкіх захопнікаў—беларускія і польскія партызаны.

А пасля на вечары загучалі вершы. Іх чыталі Ян Пешхала і Генрык Гаворскі, Эдзі Агняцвет і Пілір Пестрак, Анатоль Астрэйка, Юрка Гаўрук і Анатоль Грачанікаў. Беларускія паэты, акрамя сваіх вершаў, чыталі творы польскіх сяброў у перакладзе на беларускую мову.

На трыбуне—намеснік сакратара парткома трактарнага завода У. Гатальскі. Ён сардэчна падзякаваў польскім літаратарам за тое, што яны пабывалі ў гасцях у трактаразаводцаў, за іх добрыя словы і пажаданні ў адрас нашага народа, за цікавую гаворку пра сучасную польскую літаратуру. Ад імя шматтысячнага калектыву мінскіх трактарабудаўнікоў У. Гатальскі папрасіў польскіх гасцей перадаць прывітальны адрас рабочым трактарнага завода «Урсус», з якім даўно і плённа сябруюць і спаборнічаюць ствальнікі трактараў з маркай «Беларусь».

Вечар закончыўся вялікім канцэртам, у якім прынялі ўдзел польскія і беларускія майстры мастацтва.

У КАМІСІІ ПА ДЗЯРЖАЎНЫХ ПРЭМІЯХ БССР

Камісія па Дзяржаўных прэміях БССР паведамляе, што да ўдзелу ў конкурсе на атрыманне Дзяржаўных прэмій БССР 1969 года дапушчаны наступныя кандыдатуры:

У ГАЛІНЕ ЛІТАРАТУРЫ

на прэмію імя Янкі Купалы —

1. Барадулін Р. І. Зборнік вершаў «Неруш».

2. Русецкі А. С. Зборнік вершаў «Служба святла».

3. Семяжон Я. І. Кніга перакладаў в'етнамскіх паэтаў «Апалены лотас».

4. Сіпакоў І. Д. Зборнік вершаў «Дзень».

Прадстаўлены прэзідыумам праўлення Саюза пісьменнікаў БССР.

5. Васіль Вітка (Крысько Ц. В.). Кніга вершаваных казак для дзяцей. «Казкі».

Прадстаўлена рэдакцыйным саветам выдавецтва «Народная асвета» і прэзідыумам праўлення Саюза пісьменнікаў БССР.

на прэмію імя Якуба Коласа —

6. Асіпенка А. Х. Раман «Вогненны азімут».

7. Навуменка І. Я. Раманы «Сасна пры дарозе», «Вецер у соснах».

Прадстаўлены прэзідыумам праўлення Саюза пісьменнікаў БССР.

У ГАЛІНЕ ЖУРНАЛІСТЫКІ

на прэмію імя П. М. Лепяшынскага—

Палтаран В. С. Зборнік нарысаў «Ключы ад сезама» і нарыс «Дзівасіл».

Прадстаўлена гродзенскім аддзяленнем Саюза пісьменнікаў БССР.

У ГАЛІНЕ ВЫЯЎЛЕНЧАГА МАСТАЦТВА

1. Савіцкі М. А. Карціны «Рабочыя», «Пакаранне смерцю», «Хлябы».

Прадстаўлена прэзідыумам праўлення Саюза мастакоў БССР.

2. Аладаў В. Н.—галоўны архітэктар (кіраўнік работы), Мельнік Л. І., Ласкавы В. Н.—архітэктары, Маслан І. Е.—галоўны мастак, Азгур З. І., Гаўрылаў В. Г., Рэй І. Ф.—мастакі. Экспазіцыя Выстаўкі дасягненняў народнай гаспадаркі БССР.

Прадстаўлена сходам рабочых і інжынерна-тэхнічных работнікаў Мінскага фарфоравага завода, калектывам Дзяржаўнага праектнага інстытута па праектаванні прадпрыемстваў гандлю і грамадскага харчавання Міністэрства гандлю СССР (Белгіпрагандаль).

У ГАЛІНЕ МУЗЫКІ

1. Аладаў М. І. «Дзевятая сімфонія».

2. Багатыроў А. В. Кантата «Беларускія песні».

Прадстаўлены праўленнем Саюза кампазітараў БССР.

У ГАЛІНЕ ТЭАТРАЛЬНАГА МАСТАЦТВА, КІНЕМАТАГРАФІІ, РАДЫЁ І ТЭЛЕБАЧАННЯ

1. Дабралюбаў І. М.—рэжысёр-пастаноўшчык, Саўчанка В. І. — аўтар сцэнарыя, Зайцаў Д. Е. — аператар, Дзяменцьеў В. А. — мастак. Мастацкі фільм «Іван Макаравіч» вытворчасці кінастудыі «Беларусьфільм».

2. Цяслюк В. П., Пікман І. Ц., Ясінскі Р. З. —рэжысёры, Славін К. Л., Бярозка (Фрайман) М. П.—аўтары сцэнарыя, Іванцоў Ю. М., Бераў М. З.—аператары. Дакументальны фільм «Штрыхі да партрэта» вытворчасці кінастудыі «Беларусьфільм».

Прадстаўлены Дзяржаўным камітэтам Савета Міністраў БССР па кінематаграфіі і Саюзам кінематаграфістаў БССР.

3. Александровіч Р. А., Данілевіч В. А. —аўтары сцэнарыяў, Карпілаў В. Г., Рудамётаў І. А.—аўтары сцэнарыяў і рэжысёры, Станкевіч У. Д., Ястрабаў А. Д.—рэжысёры. Шматсерыйны дакументальны фільм студыі Беларускага тэлебачання «Біяграфія маёй рэспублікі».

Прадстаўлена Дзяржаўным камітэтам Савета Міністраў БССР па радыёвяшчанні і тэлебачанні.

У ГАЛІНЕ АРХІТЭКТУРЫ

Малышаў В. Н., Філімонаў С. Д.—архітэктары, Каржэўскі В. В.—інжынер. Кінаканцэртная і спартыўная зала ў г. Мінску (Палац спорту).

Прадстаўлена Камітэтам па фізічнай культуры і спорту пры Савеце Міністраў БССР.

■

Камісія па Дзяржаўных прэміях БССР звяртаецца з просьбай да грамадскасці прыняць актыўны ўдзел у абмеркаванні публікуемых у гэтым спісе твораў і работ. Заўвагі і прапановы просьба накіроўваць да 15 кастрычніка г.г. па адрасе: г. Мінск, Дом урада, Камісія па Дзяржаўных прэміях БССР.

ПЕРАД НОВЫМ ПЕРАВАЛАМ

Беларускія кінематаграфісты пачынаюць новую работу — экранізацыю дакументальнай кнігі «Руіны страляюць ва ўпор» Івана Новікава. Шматсерыйны фільм задуманы як маштабная распрацоўка тэмы падполля. Гэты твор будзе будавацца на архіўна-дакументальным матэрыяле, які набывае форму мастацкага даследавання. Падзеі і вобразы, вядомыя чытачам, зноў прадстануць перад намі ў кінаверсіі. Літаратурны сцэнарый створаны пісьменнікамі Іванам Новікавым і Іванам Чыгрынавым — гэта іх дэбют у кіно. Ставіць фільм Віталій Чацверыкоў. Цяпер многае залежыць ад яго ўмення, яго адносін да літаратурнай першакрыніцы, ад яго метадаў. Калектыў, з якім ён будзе працаваць, цяпер нібы перад новым творчым перавалам, адолець які дапаможа ўвесь папярэдні творчы вопыт рэжысёра.

Для Чацверыкова гэты вопыт —пераважна дакументальны кінематограф, хоць былі ў яго і «выхады» ў сферу мастацкага фільма. Дык які ж ён, творчы вопыт рэжысёра-пастаноўшчыка новай карціны?

Хто найлепш ведае рэжысёра? Хто можа ўпэўнена сказаць, як ён працуе? Відаць, аператар, калі толькі ён сустракаўся з ім у сапраўдным творчым працэсе, калі іх сумесная работа—гэта саюз творчых аднадумцаў.

Канечне, я і сама добра ведаю В. Чацверыкова— і як акцёра, які сыграў Мечыка ў фільме «Юнацтва бацькоў» (экранізацыя «Разгрома» А. Фадзеева), па ролях у мастацкіх стужках «Калыханка» і «Чалавек ідзе за сонцам». Віталій і інстытут скончыў па акцёрскім факультэце. Але яго даўно вабіла рэжысура—мастацтва, якому аддаюць усё жыццё. І вось мы сустракаем яго імя ў цітрах кінакарцін як другога рэжысёра (ён працуе разам з М. Калікам). Потым вучыцца ў творчай майстэрні вядомага майстра Г. Козінцава. Здымае дакументальныя стужкі на мінскай студыі. Робіць самастойную камедыйную карціну «Саша-Сашанька», у якой яму так і не ўдалося пераадолець «бытаўшчыну» літаратурнага сцэнарыя і стварыць іскрысты музычны фільм-рэвю, аб якім ён марыў. Але, калі б я спынілася на гэтых вехах яго біяграфіі больш падрабязна — ці стала б чытачу ясным тое, што я назвала творчым вопытам рэжысёра? Не, трэба пагутарыць з «яго» аператарам — тым больш, што такі ёсць: амаль усе дакументальныя стужкі В. Чацверыкова здымаў аператар Веніямін Арлоў. Гэта—сталая садружнасць, ужо маленькі, але выпрабаваны калектыў. Яны разам шукалі методыку працы з дакументальным матэрыялам, выпрацоўвалі «почырк»...

— Што, акрамя «свабоды дзеянняў для аператара», прываблівае вас у творчай індывідуальнасці гэтага рэжысёра? — звяртаюся да Веніяміна Арлова.

— Мяне самога захапляе пошук у працэсе здымкаў, а Чацверыкоў—перакананы і паслядоўны шукальнік. Часам ёсць сцэнарная схема, і мы здымаем многа эпізодаў, але вось выпадковая фраза раптам робіцца галоўнай і мяняе ўсю структуру апавядання і нашы знятыя эпізоды адпадаюць, як надуманыя, штучныя... Так у нас было на фільме «Семдзесят дзевятая вясна», які задумваўся і з іншай назвай («Печ на колах»), і з іншым ухілам у сюжэце. Наш герой — стары Сіняўскі—аказаўся настолькі цікавай асобай, што нам здалося недастатковым расказаць толькі адзін эпізод з яго жыцця, звязаны з партызанскай печкай, якую перавозіў стары разам з партызанскім лагерам і якая «карміла і грэла» партызан. Цяпер печ стаіць у музеі. А стары жывы і па-ранейшаму цікавы, як асоба. Мы вырашылі, што расказаць біяграфію старога больш цікава ў дакументальным кіно, а эпізод з «печкай» аддаць мастацкаму экрану. Калі мы звязалі наш расказ з біяграфіяй, адпала шмат задум. Перад камерай быў чалавек, які натуральна і проста сказаў нешта запаветнае... Мы адмовіліся ад расквечвання расказу — гэта б «забіла» шчырую праўдзівасць старога. Узялі жорсткую, канкрэтную манеру адлюстравання — вечар, коні, расказ старога і ўсё. Некаторыя чарнавыя эпізоды атрымаліся па-аператарску вельмі ўдалыя, але рэжысёр адмовіўся ад іх, зноў жа з-за боязі «ўпрыгожыць» расказ. І гэта мне падабаецца ў Чацверыкова-рэжысёра... Ды і наогул у лепшых яго работах стыль, манеру расказа заўсёды дыктуе матэрыял і герой.

Слухаючы В. Арлова, я ўспамінаю фільмы, знятыя ім разам з Чацверыковым—і больш удалыя, і не зусім... Так, і сапраўды мантажны ход у лепшых стужках—гэта вынік творчых шуканняў, а не механічная паслядоўнасць кадраў ў іх знешне лагічным малюнку. Адчуваю на прыкладзе таго ж «Экіпажа светлавераў» або фільма «Праз горад, праз гады», што рэжысёр уважліва ўчытваўся ў раздзел «Мантаж» з твораў С. Эйзенштэйна, вывучаў зробленае Д. Вертавым. Бывае, мантажны рух у Чацверыкова падказваецца музычным рытмам — кампазітарская фраза ці акцэнт дыктуе яму, дзе даць буйны план, а дзе панараму («Экіпаж светлавераў»). Бывае, што настрой у кадры—жывапіснае вырашэнне, святло і цені, стан прыроды і г. д.—робіцца гаспадаром мантажных стыкаў і пераходаў. І яшчэ падкрэслю, што ніякія атрыбуты і прыёмы не замінаюць Чацверыкову ў яго поглядзе на чалавека: невыпадкова ж мы так добра запамінаем твары людзей у яго стужках... Вось гэты вопыт—вопыт мантажнага мыслення і павагі да знятага аператарам чалавека, на маю думку, будзе вельмі карысным і ў працы над карцінай «Руіны страляюць...». «Пакараны смерцю ў 41-м» і кінастаронкі з жыцця Арыядны Казей непасрэдна звязаны з тэмай будучага фільма — гераізм сціплага байца, веліч «непрыкметнага героя». І той давер да гледача, той разлік на здольнасць гледача падхапіць і развіць мастацкі намёк, уявіць сабе вялікае па малым — гэта таксама патрэбна аўтарам мастацкага фільма.

— Манціруючы фільм,—гаворыць Веніямін Арлоў,—мы адмовіліся ад слоў-каментарыяў, ад надакучлівага дыктара-экскурсавода. Ці ж трэба падказваць гледачу, чаму Арыядна Казей так часта ходзіць па дарагіх яе сэрцу месцах, што гэта—яе дзяцінства, гэта яе школа, тут яна, напэўна, перажыла нешта важнае ў сваім жыцці? Мы стараліся даваць глядзельны рад не чыста ілюстрацыйны, а ўнутрана блізкі да яе расказа...

Прыгадваю лепшую, на маю думку, стужку Чацверыкова-дакументаліста.

— «Пакараны смерцю ў 41-м»—гэта пошук героя на вачах у гледача, калі можна так сказаць, разведка, якую вядуць журналіст В. Марозаў і рэжысёр В. Чацверыкоў, адкрываючы тайну фатаграфіі, вядомай усяму свету, але з невядомым героем-хлопчыкам, якому каты накінулі пятлю на шыю. Як вы знайшлі выяўленчы ключ у гэтым фільме?

— У нашых руках быў унікальны матэрыял, мы ведалі жывых людзей-сведак, ваенную хроніку і паспрабавалі злучыць гэтыя кампаненты і сканцэнтраваць увагу на фатаграфіі Валодзі Шчарбацэвіча...

Чытач можа палічыць, быццам я разглядаю зробленае гэтым рэжысёрам, бо адношу яго да сфарміраваўшыхся майстроў,—дык не, не таму: для мяне ёсць нешта важнае, як надзея, у тым, што яму даручана рабіць такі значны новы твор беларускага экрана. Віталій умее працаваць з дакументам, «чытаць» тое, што хаваецца за архіўным здымкам, за пажоўклай выразкай з газеты, за баявой зводкай або штабным данясеннем. Хай сабе «Пакараны ў 41-м»—гэта кароткаметражная стужка. Тут рэжысёр паказаў, як ён даследуе нават вельмі абмежаваны дакументальны матэрыял.

Гэта я гавару ўсё пра тое, што называю творчым вопытам рэжысёра: ён убірае ў сябе і роздум над пралікамі, недахопамі, штампамі. Мабыць, Чацверыкоў, вяртаючыся ў думках, скажам, да «Экіпажа светлавераў», затрымаецца на кадрах, дзе яго піянеры абавязкова ў паходзе па родных мясцінах выпадкова знаходзяць старыя акопы і гільзы ў іх. Не, гэта было не «выпадкова», хоць і «абавязкова» — рэжысёр спадзяваўся, што мы, гледачы, паверым экрану, а на экране якраз інсцэніраваны эпізод. Гучыць адпаведная музыка, піянеры перад камерай робяць строгія твары... Арлоў здымае ўсё гэта добра, але камера не можа пераадолець штучнасць у паводзінах дзяцей. А можа, і не трэба было нагнятаць гэтую «выпадковасць»? Мабыць, лепш адкрыта здымаць, як піянеры ідуць туды, дзе кінематаграфісты вось зараз пакажуць ім былыя месцы баёў—усё на экране выглядала б куды натуральней...

Поспех кінасповедзі Арыядны Казей яскрава пацвярджае нашу думку—рэжысёр і аператар не хаваюць прыёмаў, з дапамогай якіх яны выклікаюць у гераіні адпаведны настрой: фатаграфіі і дакументы ваеннай пары маюць у сабе зарад, здольны абудзіць у чалавеку кожны раз самыя непасрэдныя пачуцці. Так, Арыядна Казей ведае, якія здымкі і дакументы зараз пройдуць перад ёй—і гэта не зніжае ні яе эмацыянальнага ўздыму, ні нашай, гледачоў, цікавасці да фільма.

Такім чынам, відаць, цяпер В. Чацверыкову варта ў думках яшчэ і яшчэ раз «прагледзець» свае стужкі, узважваючы, што ў іх было плённым, сапраўдным, жывым, а што — нацягнутым, штучным, ілюстрацыйным. Здабытае з уласнага вопыту куды даражэй тэарэтычных уяўленняў. Гэта Чацверыкоў добра ведае і сам.

Што яшчэ сказаць пра Чацверыкова-рэжысёра? Мабыць, гэта важна, што ён—заўзяты кніжнік (як і В. Арлоў), і любая цікавая навінка трапляе ў яго бібліятэку. Цяпер—гэта пагоня за літаратурай, звязанай з «Руінамі». Дапытліва і прагна чытае Чацверыкоў, бо для яго кніга—гэта таксама пульс жыцця. На лодцы ён зведаў Бярэзіну, Пціч і Сож, і там у прырэчных вёсках, ля вогнішчаў, перaслухаў столькі споведзяў, што толькі паспявай асэнсоўваць! Хто ведае — можа, у «Руінах» мы пабачым тую слязу на шчацэ старэнькай бабулі з-пад Жлобіна, якая расказвала Віталію пра сваіх хлопцаў — партызанскіх сувязных, ці пачуем рэха навальніцы над Чэрыкавым, падобнае на артылерыйскую кананаду... Ва ўсякім разе ўражанні, назапашаныя мастаком, не могуць застацца «па-за кадрам». яго новага фільма.

Не, я не кажу, быццам усё, што рабіў дагэтуль у кінематографе В. Чацверыкоў,—гэта пераможны поступ да вяршыняў. Але кожны фільм, які ён здымаў, ці ў якім здымаўся, быў па-грамадзянску актыўным. І гэта таксама каштоўнейшы духоўны вопыт мастака, які дапаможа яму ў адказнай рабоце.

На «Беларусьфільме» ўжо ёсць рабочы пакой з шыльдай «Руіны страляюць...», рэжысёр В. Чацверыкоў». І мы зычым поспеху людзям, якія штораніцы збіраюцца ў гэтым пакоі, рыхтуючыся выйсці на здымачную пляцоўку.

Святлана МІХАЙЛАВА.

ВІЦЕБСКІ ВЕРНІСАЖ

У выставачнай зале Віцебска экспануецца выстаўка твораў мясцовых мастакоў, прысвечаная 25-годдзю вызвалення рэспублікі і горада Віцебска ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў.

Цэнтральная тэма работ — барацьба беларускага народа супраць захопнікаў. Скульптуры Д. Генераліцкага—«Камандзір першага атрада А. Гурко» і «Партызан С. Сажуеў», жывапісныя партрэты Героя Савецкага Саюза М. Шмырова, работы П. Явіча расказваюць пра слаўных партызан Першай беларускай брыгады. Палотны мастака У. Кухарава прысвечаны Героям Савецкага Саюза М. Сільніцкаму, З. Партновай, М. Шмырову.

Поўныя гневу супраць злачынцаў-фашыстаў карціны В. Ральцэвіча «Заваёўнікі ў храме», В. Цыханенкі «Пасля вайны», Я. Ясвіна «Вяртанне».

Вызваленаму Віцебску прысвечаны малюнкі І. Балтовіча — «Плошча Свабоды», «Разбураны вакзал». Аб тым, як аднаўляўся Віцебск, расказваюць работы А. Каржанеўскага — «І зноў вясна», «Праспект Кірава», «Краязнаўчы музей», «Аднаўленне вуліцы Леніна».

Многа твораў на выстаўцы—пра сённяшні Віцебск, пра яго новабудоўлі. Работы Г. Клікушына, Ф. Гумена, В. Напрыенкі і іншых мастакоў — жывы летапіс сённяшняга горада.

Пабываўшы на гэтай хвалюючай выстаўцы, уяўляеш сабе многае з гісторыі Віцебшчыны за апошнія тры дзесяткі гадоў.

А. ПАДЛІПСКІ.

Віцебск.

ГУЧЫЦЬ «БЕЛАРУСЬ-6»

Барысаўская фабрыка імя 50-годдзя КПБ адправіла ў гандлёвую сетку пяцьдзесят піяніна новай маркі «Беларусь-6».

У распрацоўцы канструкцыі новага інструмента прымалі ўдзел Валерый Матавілаў, Мікалай Літвіненка, Віктар Станкевіч, Мікалай Баброўскі і іншыя спецыялісты фабрыкі.

У адрозненне ад свайго папярэдніка — «Актавы» новае піяніна мае перавагі. Яно меншае па габарытах (але гэта не пагоршыла гучання), мае больш плаўны пераход ад басовага рэгістра да дыскантавага, для лепшага трымання ладу падоўжаны вербель. На клавіятуры, замест цэлулоіда, наклеены паліціролавыя пласцінкі. Яны не жаўцеюць і надаюць інструменту лепшы вонкавы выгляд.

З новага года вытворчасць «Беларусі-6» пойдзе на канвеер. У гандлёвую сетку паступіць больш 18 тысяч піяніна. Яны будуць выпускацца ў трох варыянтах—абліцаваныя натуральным чырвоным дрэвам, арэхам, а таксама ў чорным колеры з ужываннем устойлівых поліэфірных лакаў.

«Беларусь-6» атрымала добрую ацэнку спецыялістаў.

З НОВЫХ РАБОТ САМАДЗЕЙНЫХ МАСТАКОЎ

К. ГЕЛАШВІЛІ. «Слухайце, таварышы патомкі!».

У СКАРБОНКУ ГІСТОРЫІ КУЛЬТУРЫ

УСЕСАЮЗНЫ АГЛЯД БІБЛІЯТЭК

Каб зразумець усе тыя яркія змены, якія адбыліся ў бібліятэчнай справе рэспублікі за гады Савецкай улады, трэба ведаць яе гісторыю. На жаль да гэтага часу няма ні падручнікаў, ні манаграфій па гісторыі бібліятэк Беларусі. Асобныя артыкулы ў перыядычным друку даюць далёка не поўнае ўяўленне і амаль зусім не асвятляюць гісторыі асобных бібліятэк.

За апошні час, асабліва рыхтуючыся да пяцідзесяцігоддзя Вялікага Кастрычніка, да юбілею рэспублікі, многія бібліятэкары самі сталі шукаць і збіраць матэрыялы, абагульняць іх у гістарычных даведках, альбомах, нарысах. Добра папрацавалі работнікі бібліятэк Мінска, Віцебска, Гродзенскай вобласці.

І вось ужо ў Віцебску і Мінску прайшлі навукова-практычныя канферэнцыі. У іх прымалі ўдзел прадстаўнікі бібліятэк усіх сістэм і ведамстваў, многія з іх выступілі з цікавымі рэфератамі па гісторыі сваіх устаноў.

Першы ўспамін аб існаванні публічнай бібліятэкі ў Віцебску адносіцца да 1838 года. А ў 1899 годзе ў гонар стагоддзя з дня нараджэння А. С. Пушкіна ў горадзе адкрываецца гарадская бібліятэка і музей А. С. Пушкіна. Было і некалькі бібліятэк-кнігарань.

Інтэнсіўна пачало развівацца культурнае жыццё Віцебска пасля рэвалюцыі. У газеце «К оружию» (орган Віцебскага губернскага камісарыята па ваенных справах) у 1919 годзе было змешчана паведамленне аб адкрыцці адразу трох бібліятэк-чытальняў. Неўзабаве была адкрыта і чацвёртая. Адна з бібліятэк была потым пераўтворана ў Дом кнігі, у 1928 годзе яму было прысвоена імя М. Горкага. Перад Айчыннай вайной у Доме кнігі было ўжо 250 тысяч тамоў. Зараз гэта Цэнтральная гарадская бібліятэка, сёлета яна будзе адзначаць пяцідзесяцігоддзе.

На семінары ў Мінску былі праслуханы цікавыя паведамленні аб гісторыі бібліятэк імя Л. Талстога, М. Астроўскага, У. Маякоўскага, Н. Крупскай, Я. Купалы.

Пасля мінскага семінара Дзяржаўная бібліятэка БССР імя У. І. Леніна выдала вельмі патрэбныя метадычныя рэкамендацыі. Часта багатыя сабраныя матэрыялы не скарыстоўваліся ў рабоце, чытачы пра іх мала ведалі. У памятцы, прыкладзенай да рэкамендацый, называліся прыкладныя пытанні, на якія ў гістарычнай даведцы або нарысе абавязкова павінен быць адказ. Трэба дакладна ўказваць год заснавання бібліятэкі, дакумент-дазвол на яе адкрыццё, апісваць абстаноўку ў той перыяд і акалічнасці, якія садзейнічалі стварэнню бібліятэкі. Важна таксама ахарактарызаваць кніжны фонд, на базе якога заснавана бібліятэка, расказаць пра першых чытачоў, пра тое, як змяніўся чытач пасля Кастрычніцкай рэвалюцыі, як узрасла роля бібліятэк у культурным будаўніцтве.

Пошукі гістарычных матэрыялаў, акрамя спецыяльных ведаў патрабуюць вялікага цярпення. Нельга тут не назваць адну з лепшых збіральніц — галоўнага бібліёграфа Гродзенскай абласной бібліятэкі імя Я. Карскага Веру Аляксееўну Алышаву. Проста здзіўляешся яе самаадданасці і настойлівасці ў рабоце. Каб ахарактарызаваць гістарычны перыяд, у які была створана абласная бібліятэка, Вера Аляксееўна перачытала многа кніг. Яна прагледзела «Памятныя кнігі Гродзенскай губерні» і «Агляды Гродзенскай губерні» за ўсе гады іх выдання. Асабліва ўважліва — раздзелы «Народная адукацыя», дзе часта даваліся звесткі аб колькасці бібліятэк і чытачоў, прыводзіліся прозвішчы бібліятэкараў, бюджэт бібліятэк. Але асноўную работу вяла яна ў архівах. Працаваць жа было нялёгка, бо многія матэрыялы былі раскіданы па архівах Ленінграда, Вільнюса, Мінска, Баранавіч, Беластока і Варшавы. Удалося ўстанавіць, дзе знаходзілася бібліятэка ў гады ўстанаўлення Савецкай улады, хто быў яе першым загадчыкам, даведацца пра асноўныя паказчыкі работы.

— Неяк я праглядала ведамасці на выдачу заработнай платы служачым Гродзенскага магістрата, — расказвае Вера Аляксееўна. — Аказалася, што тады, у 20-я гады і пачатку 30-х гадоў у бібліятэцы працавала тры чалавекі. У ведамасцях значылася прозвішча Марыі Гадлеўскай — загадчыцы бібліятэкі. Упаміналася яе прозвішча і ў дакументах Гродзенскага рэўкома 1920 года. Хто ж такая Марыя Гадлеўская? Ці не адна і тая гэта асоба? Чаму ўсё ж бібліятэка, насуперак забароне, як сведчаць «Справаздачы Гродзенскага магістрата», купляла кнігі на рускай і беларускай мовах, шукала беларускага чытача, вяла з ім работу? Аб гэтым у архівах нічога не ўдалося знайсці. Старажылы горада мне расказалі, што Марыя Гадлеўская была вельмі рашучая і перадавая жанчына. Успомнілі старыя чытачы і тое, што калісьці яна дружыла з вядомай польскай пісьменніцай Элізай Ажэшка. Але ж гэтыя ўспаміны трэба было пацвердзіць дакументамі. І праўда, у матэрыялах аб выдатнай польскай пісьменніцы я знайшла ўпамінанне аб яе дружбе з М. Гадлеўскай.

Многа цікавых і карысных сустрэч было ў Веры Аляксееўны, калі яна пісала гісторыю Вяліка-Кракоцкай сельскай бібліятэкі Слонімскага раёна. Яна гаварыла і з былым арганізатарам літаратурнага гуртка В. Трафімовічам, цяпер настаўнікам Вяліка-Кракоцкай школы, і з заснавальнікам бібліятэкі Рыгорам Пятровічам Збраевічам, і з членам КПЗБ Е. Лябецкай, і многімі іншымі. Яны дапамаглі ўзнавіць цікавыя факты аб першых гадах работы бібліятэкі. Збіралі яе па кніжцы, па дзве, тайком ад паліцыі, збіралі таксама і грошы на кнігі. Бібліятэка была сапраўдным грамадскім цэнтрам.

Пад рэдакцыяй Веры Аляксееўны створана і гісторыя Скідзельскай гарадской бібліятэкі. Зараз В. Алышава прыступіла да збору матэрыялаў і напісання гісторыі Ваўкавыскай гарадской бібліятэкі.

Збіраюць гісторыю сваіх устаноў і многія іншыя мясцовыя бібліятэкі. Загадчыца Чкалаўскай сельскай бібліятэкі Бешанковіцкага раёна Марыя Жаўнаровіч даведалася, што першы работнік гэтай бібліятэкі, раней Пажаршчынскай хаты-чытальні, жывы. Гэта падпалкоўнік у адстаўцы Пётр Іванавіч Мардвінаў. З яго пісьмаў стала вядома, што ў 1929 годзе, калі адкрылася хата-чытальня, у ёй было толькі некалькі кніг па сельскай гаспадарцы і некалькі палітычных брашур. У 1930 годзе Мардвінаў выпісаў у хату-чытальню газеты «Правда» і «Известия». Як незвычайную падзею ўспрынялі сяляне ўстаноўку ў хаце-чытальні першага ў сяле радыёпрыёмніка. Мардвінаў успамінае, што чыталі тады кнігі толькі школьнікі, бо ў вёсцы было ўсяго двое-трое пісьменных сялян.

Вялікі і цікавы матэрыял сабралі Бешанковіцкая раённая бібліятэка, Віцебская цэнтральная гарадская бібліятэка імя А. М. Горкага і многія іншыя.

Частка матэрыялаў, сабраных бібліятэкарамі, змешчана на старонках зборніка «Бібліятэчная справа ў БССР», выдадзенага ў 1968 г. Дзяржаўнай бібліятэкай БССР імя У. І. Леніна. У гэты зборнік увайшлі, апрача артыкула аб Гродзенскай абласной бібліятэцы, якая існуе больш як 130 гадоў, артыкулы пра бібліятэку Горацкай сельскагаспадарчай акадэміі і ўрадавую бібліятэку імя М. Горкага, арганізаваную ў гады Савецкай улады.

У 1969 г. Дзяржаўная бібліятэка БССР імя У. І. Леніна выдасць другі выпуск зборніка «Бібліятэчная справа ў БССР». У яго ўвойдуць артыкулы па гісторыі гарадскіх, раённых і сельскіх бібліятэк рэспублікі.

Стварэнне гісторыі бібліятэк павінна стаць справай усёй бібліятэчнай грамадскасці рэспублікі. Вось чаму Дзяржаўная бібліятэка БССР імя У. І. Леніна звяртаецца з просьбай да ўсіх бібліятэчных работнікаў актыўна ўключыцца ў гэту работу.

Г. МЕЛАМЕД,
загадчыца навукова-метадычнага аддзела Дзяржаўнай бібліятэкі БССР імя У. І. Леніна.

У МАЙСТЭРНЯХ МАСТАКОЎ

«ФАВОРСКІ ПАДБАДЗЁРЫЎ МЯНЕ...»

Амаль усе ўдзельнікі студыі выяўленчага мастацтва са Слуцкага Палаца піянераў захапляюцца графікай. Чаму? Напэўна, не памылюся, калі скажу: любоў да графікі выхаваў у юных мастакоў іх настаўнік Уладзімір Сцяпанавіч Садзін.

Імя гэтага слуцкага мастака аматарам мастацтва вядома яшчэ з пачатку пяцідзесятых гадоў, калі яго работы пачалі экспанавацца на выстаўках. Але тады ён выступаў як жывапісец. І толькі ў 1958 годзе здарылася тое, што раней альбо пазней здараецца з кожным сапраўдным мастаком—ён знайшоў сябе. Знайшоў свой стыль, свой почырк, сваё творчае аблічча.

А было так. Надумаў У. Садзін арганізаваць для сваіх выхаванцаў карцінную галерэю. Сапраўдную, складзеную з арыгіналаў. Папрасіў вядомых мастакоў падараваць свае работы. Многія адгукнуліся. А старэйшы савецкі графік, лаўрэат Ленінскай прэміі Уладзімір Фаворскі даслаў яшчэ і набор інструментаў для разьбы па лінолеуме і параіў Садзіну заняцца графікай.

— Я ніколі не займаўся гэтай справай і, шчыра кажучы, меў вельмі цьмянае ўяўленне аб тэхніцы,— прыгадвае Уладзімір Сцяпанавіч,— і таму вельмі дарэчы прыйшоўся ліст, у якім Фаворскі раскрываў сакрэты тэхнікі лінагравюры. Праз месяц я паслаў Фаворскаму на суд сваю першую работу «Зімою ў лесе». Фаворскі падбадзёрыў мяне...

Праз нейкі час з'явіліся графічныя работы «Салігорскі калійны камбінат», «Зімовы вечар», «Раніца ў лесе». Яго графіка стала экспанавацца на рэспубліканскіх выстаўках. Поспехам у гледачоў карысталіся лісты «Зубры», «Белавежская пушча», «Ураджай» і серыя аб Салігорскім калійным камбінаце.

З 1962 года Уладзімір Садзін удзельнічае ва ўсіх рэспубліканскіх мастацкіх выстаўках. А лісты «Алея ў Вялі» і «Дачка лесніка» экспанаваліся на выстаўцы ў Францыі. Многія творы У. Садзіна друкуюцца на старонках газет і часопісаў.

Уладзімір Сцяпанавіч шмат ездзіць па роднай краіне. Вынікам падарожжа па Прыбалтыцы з'явіліся серыі лістоў аб латышскіх рыбаках і ваенных мараках Чырванасцяжнага Балтыйскага флоту.

У лістах «Бераг мора», «Аю-Даг увечары» ён расказаў аб прыгажосці цудоўнай крымскай зямлі.

Але, канечне, галоўнай тэмай яго творчасці быў і застанецца расказ аб роднай Случчыне.

— Я з задавальненнем працую, — расказвае мастак,— над кампазіцыямі, прысвечанымі баявым і працоўным подзвігам маіх землякоў.

Трэба сказаць, што Уладзімір Сцяпанавіч Садзін не толькі таленавіты мастак, але і добры педагог. Паўтара дзесятка гадоў кіруе ён студыяй жывапісу і графікі пры Палацы піянераў у Слуцку. Многія яго вучні сталі студэнтамі мастацкіх навучальных устаноў, мастакамі-прафесіяналамі. Сярод іх вядомыя браты Уладзімір і Міхаіл Басалыгі.

Нядаўна мастак паспрабаваў свае сілы ў новай для яго тэхніцы — афорце.

У. Садзін актыўна рыхтуецца да выставак, прысвечаных 100-годдзю з дня нараджэння У. І. Леніна. Ужо створана некалькі афортаў серыі «Па ленінскіх мясцінах».

Р. ПАДНЕВІЧ.

ДНІ ПОЛЬСКАЙ ЛІТАРАТУРЫ У БЕЛАРУСІ

СВЯТА БРАТНЯГА НАРОДА—І НАША СВЯТА

ЛЮБОЎ ПРАЗ УСЁ ЖЫЦЦЁ

ЛІТАРАТУРНЫ АГЛЯД

Адам МАЛЬДЗІС

ПАМІЖ нашымі суседнімі народамі — польскім і беларускім — ужо даўно ўсталяваліся трывалыя сувязі ў самых розных галінах гаспадаркі і культуры. Асабліва плённае ўзаемадзеянне беларускай і польскай літаратур. Вось чаму ў апошні час узаемнае «пагранічча» ўсё мацней і мацней цікавіць як беларускіх, так і польскіх літаратараў і даследчыкаў. У выдавецтвах Варшавы і Кракава, Уроцлава і Лодзі ў 1968—1969 гадах выйшла багата кніг, якія маюць самае непасрэднае дачыненне да беларускай гісторыі, культуры і літаратуры.

Сярод выданняў такога тыпу ў першую чаргу трэба назваць салідны том **Аскара Кольберга «Беларусь — Палессе»** (Варшава, 1968). Гэта — 52 том поўнага збору твораў выдатнага польскага этнографа і фальклярыста XIX стагоддзя, які неаднаразова бываў у Беларусі, у 1836—1837 гадах і пазней наведаў Мінск, Гомель, многія мясціны на Піншчыне. У том увайшло ўсё тое са спадчыны Кольберга, што датычыць Беларусі і Палесся, зразуметага ў шырокім сэнсе гэтага слова.

Выданне «Беларусь—Палессе» адкрываецца прадмовамі Мсціслава Аляхновіча, Станіслава Каспэрчака, Агаты Скруквы і Аляксандра Паўляка. Па сутнасці — гэта самастойныя грунтоўныя даследаванні. Так, даўні прыяцель Беларусі прафесар Лодзінскага універсітэта М. Аляхновіч падрабязна разглядае пытанне аб тым, як у XIX стагоддзі ў Польшчы ўзрастала цікавасць да беларускай народнай культуры, як беларускі фальклорны і этнаграфічны матэрыял выкарыстоўваўся рознымі даследчыкамі (Я. Чачот, браты Тышкевічы, А. Кіркор) і пісьменнікамі (Ю. Крашэўскі, Э. Масальскі, Е. Фялінская).

У том «Беларусь — Палессе» ўвайшлі як арыгінальныя запісы самога Кольберга, так і матэрыял, узяты ім з іншых крыніц і дасланы карэспандэнтамі. У прыватнасці, шырока выкарыстаны зборнікі і працы Р. Зяньковіча, Я. Тышкевіча, П. Баброўскага, М. Чарноўскай, Ю. Крашэўскага. Мае вялікую цікавасць выкарыстаны Кольбергам і невядомы дагэтуль беларускім даследчыкам ананімны артыкул, які пад назвай «Карэспандэнцыя з Вільні» быў у 1887 годзе змешчаны ў газеце «Дзеннік Познаньскі». Напрыклад, у ім прыводзяцца звесткі пра беларускі гурток, што існаваў у Пецярбургскім універсітэце ў часы, калі там вучыліся Каліноўскі і Багушэвіч. Удзельнікі гэтага аб'яднання хацелі несці ў народ асвету і на сваіх пасяджэннях карысталіся беларускай мовай. Цікава, што сярод пачынальнікаў новай беларускай літаратуры, тых, чыёй «адзінай марай было ўзняць са сну беларускі народ», невядомы нам аўтар артыкула называў прозвішчы Марцінкоўскага, Каліноўскага і Барткевіча, друкаваныя творы якіх сталі «бібліяграфічнай рэдкасцю». Магчыма, тут меліся на ўвазе Марцінкевіч і Баршчэўскі. Аднак не выключана, што Марцінкоўскі і Барткевіч — яшчэ два беларускія пісьменнікі XIX стагоддзя, творы якіх да нас не дайшлі.

Аскар Кольберг пакінуў нам падрабязныя апісанні беларускіх краявідаў, беларускага народа, яго адзення, звычаяў, вераванняў і абрадаў. З цеплынёй і спачуваннем пісаў польскі даследчык аб прыгонным беларускім сялянстве.

Усяго ў том «Беларусь—Палессе» ўключана звыш сямісот беларускіх народных песень — абрадавых, каляндарных, сямейных, рэкруцкіх, дзядоўскіх і іншых. Многія песні суправаджаюцца нотамі. Пададзены 16 варыянтаў апісання беларускага вяселля. У канцы прыведзены 14 казак і некалькі дзесяткаў прыказак. Навуковую каштоўнасць выдання, якое, несумненна, зацікавіць кожнага беларускага фалькларыста і этнографа, узнімае багатая бібліяграфія ўсяго таго, што пісалася пра матэрыяльную і духоўную культуру беларускага народа на працягу XIX і XX стагоддзяў.

Летась Польскае музычнае выдавецтва выпусціла багата аформлены альбом **«Станіслаў Манюшка»** ў апрацоўцы Яна Проснака (Кракаў, 1968). Многія старонкі альбома прысвечаны дзіцячым і юнацкім гадам кампазітара, якія прайшлі ў Беларусі. Мы бачым домік ва Убелі, дзе нарадзіўся Манюшка, домік у Сляпянцы пад Мінскам, дзе ён часта бываў у гімназічныя гады. На малюнках Часлава Манюшкі, бацькі кампазітара, захаваўся від Мінска, якім ён быў у першай палове мінулага стагоддзя, а таксама ўнутраны від мінскага дома Манюшкаў і партрэты яго сталых наведвальнікаў—тагачасных мінскіх славутасцей — настаўніка музыкі Дамініка Стафановіча і музыканта Пятра Карафы-Корбута, які ўмеў іграць на 24 музычных інструментах. На адной з фотарэпрадукцый — кніга В. Дуніна-Марцінкевіча, якую ён з аўтографам падараваў Манюшку. Многія старонкі альбома расказваюць аб тым уздзеянні, якое аказала на польскага кампазітара беларуская народная песня.

Сучаснікам Манюшкі з'яўляўся выдатны падарожнік, геолаг і географ Ігнат Дамейка. Нарадзіўся ён у фальварку Нядзведка на Навагрудчыне, у студэнцкія гады належаў да тайнага згуртавання філаматаў, сябраваў з Адамам Міцкевічам, а потым стаў палітычным эмігрантам. Выехаўшы ў Чылі, Дамейка ўзначаліў там многія галіны навукі, за што ўдзячныя чылійцы прысвоілі яму званне нацыянальнага героя.

За апошнія дзесяцігоддзі ў Народнай Польшчы з'явілася нямала кніг пра нашага слаўнага земляка. У трох тамах выдадзены яго дзённікі. Аднак даследчыкаў да гэтага цікавілі пераважна «экзатычныя» старонкі з біяграфіі Дамейкі. А між тым ён вывучаў таксама геаграфію, расліннны і жывёльны свет сваёй айчыны. Гэты невядомы раней бок навуковай дзейнасці Дамейкі раскрыты ў манаграфіі **Алелі Халубіньскай «Ігнат Дамейка і яго ўклад у геаграфію Польшчы»** (Варшава, 1969), якой Польскае навуковае выдавецтва пачало новую серыю па гісторыі геаграфіі падарожжаў і геаграфічных адкрыццяў. Аўтар піша, што цікавасць да геаграфіі Дамейка вынес яшчэ з бацькоўскага дома ў Нядзведцы (адзін з дзядзькоў будучага вучонага закончыў Горную акадэмію ў Саксоніі). Потым гэта цікавасць узмацнілася ў Шчучынскай гімназіі і на пасяджэннях філаматцкага гуртка. Пошукі ў парыжскіх архівах памаглі Халубіньскай устанавіць, што Дамейка першым склаў тры карты польска-беларуска - ўкраінска - літоўскіх зямель—гідраграфічную, геалагічную і эканамічную («гаспадарчую»). У працах і пісьмах вучонага ёсць нямала каларытных апісанняў Беларусі, у прыватнасці, Палесся, і гэтыя апісанні цытуюцца ў манаграфіі. Кніга А. Халубіньскай перакацаўча даказвае, што Ігнат Дамейка з поўным правам можа быць названы адным з пачынальнікаў беларускай геаграфічнай навукі.

У той час, калі Дамейка даследаваў прыродныя багацці і матэрыяльную культуру далёкага паўднёваамерыканскага кантынента, на Каўказе тую ж высакародную справу рабілі ўраджэнцы Беларусі паэт Тадэвуш Лада-Заблоцкі і геадэзіст Юзаф Ходзька. Першы з іх у некаторых даследаваннях па беларускай літаратуры нават аднесены да ліку беларускіх пісьменнікаў. Праўда, беларускія творы Лады-Заблоцкага пакуль што не знойдзены. Але гэта не павінна адмоўна адбіцца на нашай цікавасці да асобы гэтага земляка. Ураджэнец і жыхар Віцебшчыны, студэнт Маскоўскага універсітэта, а затым палітычны ссыльны, Лада-Заблоцкі ў сваіх польскіх вершах і паэмах, выдадзеных у 1845 годзе ў Пецярбургу, праслаўляў прыгажосць Беларусі, мужнасць яе народа.

Імя Тадэвуша Лады-Заблоцкага часта ўспамінаецца ў новай кнізе вядомага польскага літаратуразнаўцы, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі за 1968 год **Вацлава Кубацкага «Мальвы на Каўказе»** (Варшава, 1969), куды ўвайшлі дарожныя нататкі з дзвюх паездак па Грузіі, Арменіі, Азербайджану і Дагестану (у Грузіі, на юбілеі Ш. Руставелі, аўтар сустрэўся з М. Танкам і ў кнізе з цеплынёй гаворыць аб гэтай сустрэчы). Убачанае ў час паездак часта супастаўляецца з тым, што пісалі пра Каўказ Т. Лада-Заблоцкі і іншыя пісьменнікі XIX стагоддзя. Кубацкі прыгадвае, што ў Маскоўскім універсітэце Лада-Заблоцкі ўваходзіў у склад польска-рускага рэвалюцыйнага гуртка, дзе «сустракаўся з Бялінскім і беларускім паэтам Савінічам (?!)», у 1833 годзе быў арыштаваны за антыўрадавыя вершы і ў 1837 годзе сасланы ў дзеючую армію на Каўказ. Наш зямляк пабываў у Грузіі, Арменіі, Азербайджане і Дагестане, устанавіў там кантакты з віднымі дзеячамі нацыянальных культур. Вацлаў Кубацкі па праву называе нашага земляка, «беларуса па перакананнях», самым відным талентам у вялікай групе «польскіх каўказскіх паэтаў».

Рэвалюцыйная дружба і творчае ўзаемадзеянне, якія ўсталяваліся паміж перадавымі коламі беларускага і польскага народаў яшчэ ў мінулыя стагоддзі, асабліва плённа сталі развівацца ў паслякастрычніцкі час, калі на тэрыторыі Савецкай Беларусі знайшлі часовы або сталы прытулак многія відныя дзеячы польскага народа. У паслярэвалюцыйныя гады ў Мінску выдаваліся польскія газеты, існавалі польскія грамадскія арганізацыі. Аб гэтых забытых і напаўзабытых фактах ідзе гаворка ў манаграфіі **Анджэя Сліша «Польскі друк у Расіі ў часы вайны і рэвалюцыі»** (Варшава, 1968). Аўтар прыгадвае, што яшчэ ў 1812 годзе выходзіла «Газэта Міньска», рэдактарам якоў быў інспектар мясцовай гімназіі Брадоўскі. У 1818—1820 гадах у Полацку выдаваўся вельмі салідны на той час «Месенчнік Полоцкі». У 1900 годзе ў Мінску з'явіўся першы нумар «Гвязды заранней». Асабліва многа польскіх газет і часопісаў («Новы Кур'ер Літэвскі», «Погонь», «Дзеннік Міньскі», «Весь і засцянэк» і інш.) пачало выходзіць у Мінску ў 1915—1917 гады, калі ў сувязі з вайной тут аказаліся дзесяткі тысяч рэпатрыянтаў з Польшчы. Але ўсе гэтыя выданні рэдагаваліся буржуазна-нацыяналістычнымі дзеячамі. На дыяметральна супрацьлеглых пазіцыях знаходзілася газета «Правда» (з 25 нумара — «Польска Правда»), адказным рэдактарам якой быў вядомы рэвалюцыйны дзеяч С. Берсан, а рэдактарамі — С. Гельтман і С. Янкоўскі. Першы нумар «Правды» ўбачыў свет адразу ж пасля Кастрычніка— 16 лістапада 1917 года. Газета праводзіла паслядоўна ленінскую лінію і карысталася вялікай папулярнасцю сярод польскіх салдат на фронце. На старонках «Правды» друкаваліся вершы, эсэ, літаратурна-крытычныя артыкулы, пераклады з беларускай мовы. Потым традыцыі «Правды» працягвалі ў Мінску газеты «Кроніка жолнежа комуністы», «Млот» і «Орка». У працы А. Сліша ёсць таксама цікавыя звесткі пра польскія газеты, якія выдаваліся ў Бабруйску («Пляцувка», «Сумене», «Стражніца»).

Манаграфію А. Сліша ў многім тэматычна і храналагічна працягвае даследаванне **Крыстыны Сяроцкай «Савецкая Палонія. 1917—1939»** (Варшава, 1968). У ім упершыню з такой шырынёй разглядаецца жыццё і культурна-літаратурная дзейнасць польскага асяроддзя ў СССР, якое сфарміравалася пасля першай сусветнай вайны. Асабліва актыўна гэта дзейнасць разгортвалася на тэрыторыі Савецкай Беларусі—не толькі ў Мінску, але і на Дзяржыншчыне, Капыльшчыне, дзе існавалі польскія нацыянальныя сельсаветы і выходзілі газеты «Штурмовец Дзержыньшчызны» і «Орка в Копыльшчызне». У 1925 годзе, прыгадвае К. Сяроцкая, узнік польскі сектар Інбелкульта, ператвораны ў 1931 годзе ў Інстытут польскай рабочай культуры з чатырма аддзеламі—гісторыі, мовы і літаратуры, філасофіі і атэізму і грамадска-эканамічным. У тым жа 1925 годзе Э. Багінскі заснаваў у Мінску тэатр мініяцюр «Крапіла», рэарганізаваны затым у Дзяржаўны польскі тэатр. У 30-х гадах там былі пастаўлены «Гібель эскадры» А. Карнейчука, інсцэніроўка па «Узнятай цаліне» М. Шолахава, рыхтаваліся п'есы мясцовых аўтараў Ул. Кавальскага і Д. Шафрана. Вялікую ўвагу К. Сяроцкая ўдзяляе польскай секцыі БелАППа, у якую ўваходзіла 11 чалавек, альманахам, падрыхтаваным гэтай секцыяй, а таксама I з'езду польскіх пралетарскіх пісьменнікаў, які адбыўся ў Мінску ў жніўні 1931 года. У з'ездзе прынялі удзел Б. Ясеньскі, С. Стандэ, Генеральны сакратар ЦК КПП Ю. Леньскі.

Манаграфія К. Сяроцкай у многім пераклікаецца з працай беларускай славісткі В. Гапавай, апублікаванай на некалькі месяцаў раней у зборніку «Садружнасць літаратур» (Мінск, 1968). І гэта—яшчэ адно сведчанне важнасці сумесных намаганняў беларускіх і польскіх даследчыкаў, якія часта ўзаемна дапаўняюць адзін другога і садзейнічаюць супольнаму вырашэнню важных для абодвух народаў пытанняў.

ЗА апошнюю чвэрць стагоддзя ў Польшчы адкрыта шмат новых музеяў і выставачных залаў. Летась іх наведала 18 мільёнаў чалавек.

Асаблівай увагі заслугоўвае адзіны ў свеце музей плаката ў Віляноўе (здымак уверсе), непадалёку ад цудоўнага палаца караля Яна III Сабескага. У ім сабраны побач з творамі славутых польскіх плакатыстаў В. Свежага, Х. Тамашэўскага, Е. Трапкоўскага таксама працы многіх замежных графікаў.

У гады народнай улады, якая стварыла ідэальныя ўмовы для развіцця польскай пластыкі, жывапісу і скульптуры, асаблівая ўвага аддадзена творчасці народных майстроў. У выставачных залах (здымак унізе) знайшлі свае месца творы раней невядомых майстроў, якія, дзякуючы новаму погляду на свет і спецыфічным сродкам выяўлення, сталі аб'ектам цікавасці крытыкі і грамадскасці.

POLSKA AGENCJA INTERPRESS для ЛіМа

Леслаў М. БАРТЭЛЬСКІ

УЛАДА НАД ДУШАМІ

АДНЫМ з асноўных і непасрэдных здабыткаў нашага пасляваеннага 25-годдзя з'яўляецца культура. Намаганні ў гэтай галіне несумненна робяць гонар кіруючым органам краіны і ўсяму грамадству. Бо мы, гаворачы без перабольшвання, здзейснілі сапраўдную культурную рэвалюцыю.

Пачыналі мы чвэрць стагоддзя таму назад амаль з нічога. Гітлераўцы не толькі сцерлі Польшчу з палітычнай карты Еўропы, але і свядома хацелі ператварыць нашу краіну ў культурную пустыню.

Культурная рэвалюцыя адбывалася пасля 1944 года паэтапна шляхам будаўніцтва школ, прафесіянальных мастацкіх і вышэйшых навучальных устаноў, шляхам барацьбы з непісьменнасцю і стварэння матэрыяльнай базы. Бібліятэкі і музеі, рэгіянальныя таварыствы і вясковыя клубы, дамы культуры, тэатры і кінатэатры па ўсёй краіне, радыё, а пасля і тэлебачанне, дэцэнтралізацыя мерапрыемстваў — вось факты, якія ўказваюць на паглыбленне і пашырэнне гэтай рэвалюцыі. Культура стала чымсьці звычайным, узятым грамадствам ва ўласнае карыстанне. Існуюць, бо і павінны яшчэ існаваць, розныя ўхілы, але ж не яны вызначаюць тэндэнцыю развіцця. Задача нашага грамадства — забеспячэнне гарманічнага росту ў сферы вытворчасці, навуковага і культурнага прагрэсу. Дзякуючы гэтаму здабыткі мінулых стагоддзяў сталі даступныя ўсяму грамадству.

Калі мы, аднак, задумваемся над тым, што стала прычынай сапраўды велізарнага размаху гэтага руху, мы павінны будзем сцвярджаць, што ў аснове яго ляжыць рацыянальная палітыка распаўсюджвання культуры ў масах. Мы зламалі элітарызм, і культура стала даступнай усім, можна сказаць, што ўтварыўся своеасаблівы каштоўны культурны снабізм.

Абуджэнне культурнай актыўнасці грамадства у такіх шырокіх маштабах паспрыяла пашырэнню культуры ў народзе. Вядома, яшчэ ёсць многа недахопаў, непакоіць нас, напрыклад, доўгі працэс выпуску кнігі або нізкі тыраж некаторых папулярных твораў. Але гэта дробязі ў параўнанні з тым, да каго гэтая кніга даходзіць. Кніга, якая перад вайной была занадта дарагая і не па кішэні працоўнаму чалавеку, дзякуючы цяперашняй даступнасці таксама спрыяе злому бар'ераў элітарызму. Тое, што ў нас выходзіць так многа высокамастацкіх і ідэйных твораў, сведчыць аб развіцці народнай культуры. Сярод 6 000 кніг, якія штогод выходзяць агульным тыражом больш 105 мільёнаў экземпляраў, кожны можа знайсці сабе твор, які яму блізкі і які найбольш адпавядае яго запатрабаванням. Адкінуты ўбок і лявацкія тэорыі эгалітарызму, якія вялі да «выроўнівання» мастацкага ўзроўню. Сучасная культура, якой бы масавай яна ні была, — а яна робіцца ўсё больш масавай — павінна быць шматступенчатай, падобнай да лесвіцы. Гэта не мае нічога агульнага з элітарызмам, бо літаратура мае выразна акрэсленыя мэты і задачы і даўно перастала быць мастацтвам для мастацтва, што, з другога боку, не перашкаджае фармальным эксперыментам. Наша дзяржава змагаецца за мастацтва, якое, выказваючы народныя імкненні, дае адначасова шырокую прастору творчай свабодзе. Гэта літаратура высокагуманістычная, якая служыць чалавеку, змагаецца супраць вайны, супраць праяў расізму, за чалавечае братэрства. Наша літаратура — высакародная сваімі намерамі. Аднак гэта не азначае, што яна не падыходзіць крытычна да рэчаіснасці.

Які змест нясе наша культура? Гэта пытанне, на якое адказаць нялёгка. Мы ведаем адно, што яна сацыялістычная, а, значыць, гатова ахапіць сваім уплывам усё грамадства, гатова служыць яму. «Рацыянальнае праяўленне будучыні — гэта праяўленне, якое паказвае будучыню як цывілізацыю шырокай творчай дзейнасці ўсебакова развітых людзей», — сказаў прафесар Богдан Сухадольскі, разважаючы ў сваім выступленні на Кангрэсе культуры над праблемамі сацыялістычнай культуры. Сухадольскі сказаў, што прынцыповай праблемай нашай культуры «робіцца падрыхтоўка людзей да творчай дзейнасці». Ці бачым мы ў штодзённым жыцці элементы гэтага! Несумненна. Будзь то прагрэсіўнае развіццё вясковых ці заводскіх калектываў, будзь то павышэнне асабістай культуры, хаця, праўда, занадта яшчэ мала робіцца ў гэтай галіне, — мы — сведкі велізарных грамадскіх перамен. Чалавек будучыні, чалавек наступнай чвэрці стагоддзя пойдзе ўслед за перадавікамі культуры, якія, дзякуючы сваёй актыўнасці, павядуць за сабой сваё асяроддзе. Не сумняваюся таксама, што для шматлікіх кадраў матэрыяльнай базы культуры, будуць створаны навучальныя ўстановы культуры. Яны ахопяць выкладанне па ўсіх галінах культуры і мастацтва, гісторыю, гісторыю літаратуры, бібліятэказнаўства, гісторыю кіно і тэатра, практычныя заняткі. Бо мы павінны выхоўваць свядомых перадавікоў культуры, бо перад імі— асабліва ў справе сціранне розніцы паміж горадам і вёскай — стаяць надзвычай вялікія задачы. Бо прагрэсіўнае развіццё цывілізацыі павінна ісці разам з развіццём культуры, інакш мы будзем сведкамі аднабаковасці грамадскага развіцця.

Культура, як адзін з асноўных элементаў фарміравання рэчаіснасці, культура, даступная для ўсіх, культура, якая стала здабыткам нашага ладу, —гэта сацыялізм. Калі мы ўсвядомім гэтую ісціну, то зразумеем важнасць ролі, якую мае ў нашым сацыялістычным свеце культура.

Севярына Шмаглеўска

Справядлівы Нюрнберг

У 1933 г. Севярына Шмаглеўска дэбютавала апавяданнем у часопісе «Глос трыбунальскі» ў Пётркове. У 1937—1939 гадах Шмаглеўска вучылася на педагагічным факультэце Варшаўскага універсітэта.

У час гітлераўскай акупацыі Шмаглеўска прымала ўдзел у падпольным руху супраціўлення і рэдагавала канспіратыўную маладзёжную прэсу. У 1942 годзе была арыштавана гестапа і вывезена ў канцлагер Асвенцім, дзе была да 1945 года.

Пасля апублікавання кнігі «Дым над Біркенаў», якая цяпер вядома ва ўсім свеце, Шмаглеўску ў 1946 годзе запрасілі ў Міжнародны ваенны трыбунал у Нюрнбергу сведкай абвінавачвання на працэсе злачынцаў другой сусветнай вайны.

Пазней пісьменніца выдала новыя творы: «Пустое месца за сталом» (1963), «Крык ветру» (1965), «Адценне кахання» (1969). Сёлета выйшаў і том лагерных успамінаў «Адчыняюцца брамы лагера» Вітольда Вісьнеўскага, мужа Севярыны Шмаглеўскай, які таксама быў вязнем Асвенціма. Да гэтай кнігі пісьменніца напісала прадмову.

Урад ПНР адзначыў Севярыну Шмаглеўску Залатым Крыжам, а таксама камандорскім крыжам Ордэна адраджэння Польшчы.

Урывак, які мы прапануем чытачам, узяты з апошняй кнігі пісьменніцы «Памятай Нюрнберг», якая выйдзе ў будучым годзе.

ПРАЗ хвіліну я буду даваць паказанні Міжнароднаму ваеннаму трыбуналу ў Нюрнбергу. Прамежак паміж мною і пустымі яшчэ лаўкамі для падсудных — некалькі метраў, але дыстанцыя гэта здаецца вялікай, цяжкай для ўразумення кожнаму, хто ўсе гады акупацыі думаў пра недаступна-магчымае—пра хутчэйшае заканчэнне вайны. Па зямлі пракацілася нейкае велізарнае кола, адных раздушыла, другім дало магчымасць глядзець на свет нібы новымі вачыма.

Што мне перашкаджае? У памяці стаяць словы, пачутыя ўчора вечарам, іранічныя, горкія, трывожныя. Гаварыў салдат, адзначаны вышэйшымі ўзнагародамі за мужнасць, за розум і за адвагу ў барацьбе з гітлераўцамі. Чаму ж цяпер некаторыя не вераць у сэнс Нюрнбергскага працэсу? Салдат паўтараў з дзіўнай усмешкай:

— Так-ак! Вучыся, дзіця! А раніцай смела стань на памост для сведак і гавары! Забудзь пра дансінгі Гранд-атэля, абудзі ўвагу суддзяў, пракурораў, абаронцаў, а таксама абвінавачаных, пераканай журналістаў усяго свету, што тут узважваюцца справы, якія вырашаюць будучае кожнай краіны; цябе выклікалі, каб ты сказала праўду; гэта так проста—што бачыла, тое і гавары, ужыві аргументы, якія праймуць нават заспанага пасля ўчарашняй папойкі Джоя Вайтасіка і тых іншых, якія паспелі выспацца, і тых, якія перажылі гады вайны далёка адгэтуль і цяпер дзіву даюцца, не вераць нам, не будуць верыць і табе, што зрэшты натуральна,—сама гэта скора зразумееш: цяжка верыць, нармальны чалавек мае права сумнявацца, што так было; сцісні кулакі і скажы ім, што там паветра пахла паленым. Вазьмі ў сведкі абстракцыю, пераканай усіх, хто сядзіць у зале нюрнбергскага суда, што твая памяць занатавала сапраўдны фрагмент жыцця, не бойся, яны яшчэ не так стаміліся ад працэсу, як можа здацца. Вучыся, дзіця! Жыццё вартае тваёй цікавасці. Нюрнберг! Яшчэ адзін «партайтаг» Адольфа Гітлера. Будзем спадзявацца, што на гэты раз апошні.

Рух сярод прысутных. Адчыняюцца дзверы пад навесам з разбёных фігурак, цёмная пашча нейкую хвіліну яшчэ пустая, чуцен нарастаючы рытм крокаў, ідуць цыркачы Гітлера; гледзячы на іх, Еўропа і нават далёкая Амерыка ўжо некалькі гадоў крычыць адно слова: ганьба! Ганьба ім! Ганьба арганізму, які ў свой час не ўмеў вылечыцца ад чорнай воспы, ганьба патэнцыяльным памагатым, якім не хапіла рашучасці. Усё яшчэ ніхто не паяўляецца, але крокі затрымаліся вельмі блізка. Не зводжу вачэй з адчыненых дзвярэй за лавай падсудных.

Пад аховай амерыканскіх салдат уваходзяць кіраўнікі гітлераўскай Германіі, а правільней—адразу гэта відаць—здані кіраўнікоў, яны з цяжкасцю нясуць свае азызлыя, завялыя целы ў мешкаватых, пабляклых мундзірах без знакаў адрознення, альбо ў цывільным. Падсудныя! Галоўныя ваенныя злачынцы! Мёртвыя. Трупы, якія выклікаюць агіду. Сімволіка, прынятая ў іх арганізацыях, сімволіка смерці сведчыць выразна, у чым яны любілі корпацца, якой была іх жыццёвая праграма, іх галоўная справа. Чэрап. Скрыжаваныя косці—гэты знак насілля на фуражках, на ўзроўні мозгу, над вачыма, якія ўвесь час шукалі новых ахвяр. Ахтунг! Небяспечна для жыцця! Увага! Небяспечныя звяры, якія пагражалі жыццю на зямлі. Трэба было асцерагацца. Трэба было абясшкодзіць іх адразу, як толькі з'явілася першая такая істота. Мозг пячорнага чалавека развіўся ўсебакова, увабраў у сябе навуку, хімію, фізіку, стратэгію; прагнасць забойстваў не змянілася, карміў і паіў яе «геній»—Адольф Гітлер.

Ідуць цяжка. Стамілі іх месяцы працэсу, які ўжо цягнецца з восені—кастрычнік, лістапад, снежань, студзень. Люты ў Нюрнбергу няўстойлівы—марозы, снег, сонца. Гарачыя апоўдні прамені насычаюць паветра пахам вясны. Я знаю, як гэта бывае, калі час траціць свае ўласцівасці, перастае рухацца, калі яго застой азначае нешта грознае, накшталт таго, калі заціхаюць маторы самалёта высока над зямлёй. У лагеры так было ўвесь час.

Мяне запрашаюць на памост для сведкаў. Стары судовы чыноўнік прафесіянальным трушком бяжыць перада мною, кожны яго рух выяўляе шматгадовую руціну. Ён маленькі і сухі, здаецца, пакуль прабяжыць увесь праход да памоста, страціць апошнія сілы. Каля парога стаў прама, бокам да ўваходу, прымаючы паставу «смірна», а калі я праходзіла міма, ён энергічна паказаў рукою кірунак, а выразам напружанай фігуры, сціснутымі вуснамі, брывамі, вачыма, здавалася, гаварыў мне, каб я, як ён, зацiснула вусны, сабрала волю і не адказала на пытанні суддзяў ні аднаго слова, маўчала!

За маёй спіною чыноўнік бясшумна зачыніў дзверы, застаўся ў зале. Колькі ён упусціў у залу людзей за гады службы? За што іх судзілі. Ён працаваў тут яшчэ да вайны. А ў вайну? Што рабіў тады гэты дробненькі чалавечак з зацятымі вуснамі?

Я спынілася на некалькі секунд, агледзела па чарзе стол суддзяў налева, далей, прама, месцы карэспандэнтаў з усяго свету, а ў глыбіні залы невялікі балкон з публікай, а направа перада мною адкрылася кампазіцыя, вартая пэндзля Веранезе, нібы ён шмат гадоў назад занатаваў яе ў колерах, у разьбе, з двума радамі драўляных лавак, з двума радамі стомленых ад доўгай імшы парафіян—ці падсудных?—якія даўно ўжо прыходзяць сюды ў пэўны час і займаюць кожны сваё месца; у правінцыяльных касцёлах так яно і бывае заўсёды, знатныя грамадзяне, фундатары, тыя, якія падчас працэсій носяць пратэсы, заўсёды маюць у касцёле свае месцы; амерыканскія салдаты, якія за імі ўтвараюць яшчэ адзін рад, такія нерухомыя, такія, з-за іх белых касак, рамянёў і рукавіц, небудзённыя, што маглі б здавацца фігурамі святых з пукатымі вачыма, шырока адкрытымі, нерухомымі, якія нічога не бачаць.

Дайшоўшы да памоста сведкаў, я ўсё гляджу на лаву падсудных, поўную нерухомых, абмяклых мужчын, грунтоўна стомленых спробай публічнага лічэння іх злачынстваў за час вайны. Так, «Апошняя вячэра» Паола Веранезе, дзіўная апошняя вячэра! Мастака прымусіла Святая інквізацыя яшчэ раз узяць у рукі пэндзаль, памачыць яго ў фарбу. Можа ён працаваў пакорна, можа доўга вагаўся, пакуль пазней не напісаў фрагмент з сабакам, які прагна пажырае аб'едкі ля ног трапезнікаў; іронія мастака выявілася ў другім варыянце палатна: замест галоднага сабакі там стаяла ўзрушаная і захопленая малітвай манашка.

Паглядзіце, майстар Паола Веранезе! Жыццё паўтарае вашы мастакоўскія прыгоды: вунь у першым радзе манах у цёмных акулярах, які пакорліва схіліўся над біблііяй; зачытаўся, задумаўся, бледны, аскетычна ўбірае ў сябе змест антычных міфаў, становіцца нерухомым падчас доўгіх хвілін сузірання; часам падымае бледны, прасякнуты болем і ўзрушанасцю, твар, і тут выяўляецца, што перамаляваны ён з вобраза гітлераўскага дастойніка, які жарэ на Вавелі таго, які ў час акупацыі Польшчы пасяліўся ў залах рэнесансу, сярод партрэтаў і скульптур, сярод легенд аб маладзенькай каралеве Ядвізе, сярод мармуровых саркафагаў. Там звіў сабе месца Ганс Франк і граў на фартэпіяна творы Шумана, Шуберта, Баха, забараняючы палякам граць Шапэна, музыка якога таксама павінна была гучаць «толькі для немцаў», як і ўсё было «толькі для немцаў», толькі для гітлераўцаў, для гвалтаўнікоў Еўропы, для тых, што сядзяць зараз на лаве падсудных, для тых пастарэлых мужчын, абвіслых і завялых, жывых, але нібы забальзамаваных, абыякавых ужо, мусіць, да ўсяго, калі Гітлер палічыў за лепшае распаліць вогнішча са свайго цела, са сваіх касцей, валасоў і жонкі, калі ўжо няма больш звычаю падымання рукі на «хайль», пра што варшавяне з уласцівым ім пачуццём гумару гаварылі: «Так высока скача мой сабака».

Стаю на памосце для сведак, чакаючы пытанняў суддзі, і не магу не глядзець на гітлераўцаў, якія паставілі сабе задачай знішчыць Еўропу.

Галовы ўсіх людзей у зале суда павярнуліся да мяне. Што я скажу? Як адкрыю тое, што не ўмяшчаецца ў чалавечую мову, чаго не мог бы выказаць нават крык усіх замардаваных у канцэнтрацыйных лагерах, на вуліцах гарадоў усёй Еўропы, у лясах, у малых ціхіх дамах і на палях бітваў? Збіраю ўсе сілы, увесь спакой, кожная секунда ўзмацняе пачуццё адказнасці за словы, якія я скажу, калі ўжо мяне паклікалі з Польшчы як сведку абвінавачання на працэсе гітлераўскіх злачынцаў.

Нюрнберг, слухай. Гэты суд закліка624 ўмацаваць мір на свеце, зрабіць перасцярогу, закрыць дарогу агрэсарам, якія захацелі б паўтарыць страшную справу Гітлера. Я павінна расказаць тут, у гэтай зале, чыстай, добра абагрэтай, запоўненай нармальнымі, ветлівымі, прыстойнымі людзьмі, чым быў Асвенцім. Навошта яго адкрылі. Як пашыралася псіхічная апрацоўка мазгоў народа, раней сонных, апанаваных фашысцкай ідэалогіяй дзякуючы ўплыву дома, школы, выхавання, знешне інертных, але жывых мазгоў, схаваных у глыбіні чыёйсьці нервовай сістэмы. Як зерне атрутнага зелля пусціла там парастак, як гэта зерне, можа, вякамі чакала свайго дня, і менавіта Асвенцім стварыў яму ўмовы для росту. Пекла. Стварэнне людзей.

Рухі суддзі змораныя, рука, якою ён перабірае лісткі, здаецца вялаю, павекі чырвоныя, цяжкія: нічога дзіўнага, кожны страціў бы сілы; ці ж можна доўга слухаць паказанні аб вытанчаных, дасканалых метадах знішчэння людзей газам, пра тое, як дзяцей кідалі ў агонь крэматорыяў, пра выключную і нікому не зразумелую нямецкую вынаходлівасць, накіраваную на тое, каб маленькае, бессэнсоўна маленькае чалавечае жыццё спыніць раптоўна, замяніць эрзацам прыроду, якая зрабіла б гэта і без дапамогі гітлераўцаў.

— Прозвішча?

— Імя?

— Вы полька?

— Так.

I вельмі люблю пах пожні, пах позняга лета, пах жыцця.

— Калі вы былі арыштаваны гестапа?

— У ліпені 1942 года.

— Ці выконвалі ў Асвенціме якія-небудзь функцыі?

(Заканчэнне на 4-й стар.)

У ГЛЯДЗЕЛЬНАЙ ЗАЛЕ

Фотазанатоўкі А. ЗУТЭЛЬМАНА.

Гастрольнае лета

ПА-НАРОДНАМУ САКАВІТА І ВЕСЕЛА

Пра гэтыя падзеі чытач і глядач не раз чуў і чытаў. Сапраўды, ці такая ўжо тэматычная навіна жыццё і «прыгоды» чарговай банды «белых», анархістаў, «зялёных» або іншага колеру нацыяналістаў, што ўзнялі галовы ў першыя гады пасля Кастрычніка?

Здавалася б, немагчыма сродкамі аперэты стварыць яшчэ нешта захапляючае пасля «Вяселля ў Малінаўцы». Але дастаткова ўбачыць на сцэне Кіеўскага дзяржаўнага тэатра аперэты спектакль «Голы прэзідэнт», каб сумненне знікла.

Так, «Голы прэзідэнт» — гэта сапраўды расказ пра тое, што нам ужо вядома. Ды расказ таленавіты! Яго вартасць добра вызначана як высокімі якасцямі самога твора, так і сцэнічным увасабленнем. І тут трэба перш за ўсё сказаць пра тое, што ў гэтай аперэце цудоўна раскрываецца характар усіх дзеючых асоб і падзей, раскрываецца каларыт украінскага народнага жыцця.

Я не настолькі добра ведаю украінскі музычны фальклор, каб сказаць, якія канкрэтна народныя тэмы выкарыстаў кампазітар Аркадзь Філіпенка ў сваёй аперэце. Але тое, што музыка «Голага прэзідэнта» вырасла з украінскай народнай песні і танцавальных мелодый, багатых інтанацыямі і рытмамі, — у гэтым ніякіх сумненняў не можа быць. І выкарыстаў кампазітар увесь гэты скарб вельмі вынаходліва, высокапрафесійна і разнастайна, узбагаціўшы аперэту з яе кідкімі арыёзнымі і рэчытатыўнымі эпізодамі, элементамі меладраматызму і гратэска, эксцэнтрыяды і пародыі пэўнай нацыянальнай акрэсленасці.

Асновай аперэты А. Філіпенкі з'явілася цікавая п'еса драматургаў Ю. Бабошкі і Б. Сцяпанава. Яна вызначаецца жывой, вобразнай мовай, трапным гумарам, вастрынёй сітуацый, характарнасцю амаль усіх дзеючых асоб. Пастаўлены «Голы прэзідэнт» у кіяўлян выдатна. У гэтым перш за ўсё заслуга цудоўнага творчага дуэта — пастаноўшчыка Б. Рабініна і мастака заслужанага дзеяча мастацтваў РСФСР М. Вінаградава.

Віртуозная вынаходлівасць у пабудове асобных мізансцэн і агульных карцін з'яўляюцца тут вынікам глыбокага асэнсавання сюжэтных калізій, чулага ўслухоўвання ў музычную партытуру. Усе сцэны ў спектаклі не мітуслівыя, а сапраўды дынамічныя, выканаўцы захоплены падзеямі на станцыі Бузанаўка — у «рэспубліцы», прэзідэнтам якой абвясціў сябе прайдзісвет, былы афіцыянт і прапаршчык Часовага ўрада, а карацей — бандыт Дудка. Як тонка вырашаюць Б. Рабінін і М. Вінаградаў сцэны абрання бандыцкага «ўрада», яго пасяджэнняў, падкрэсліваюць гратэскавасць падзей!..

Цудоўнае ўражанне пакідаюць дэкарацыі, зробленыя ў стылі габеленаў з саломкі, па-тэатральнаму ўмоўныя ўкраінскія пейзажы і г. д.

Партытура «Голага прэзідэнта» прадугледжвае каля дваццаці дзеючых асоб, кожная з якіх раскрывае пэўныя страсці, чалавечы лёс. Тут акрамя Дудкі (народны артыст УССР Д. Шаўцоў) — і стары салдат, поўны георгіеўскі кавалер Кузьма (заслужаны артыст УССР М. Блашчук), і разбэшчаная ўтрыманка «прэзідэнта» Мотра-Мацільда (заслужаная артыстка УССР Л. Запарожцава), і закаханы ў дзяўчыну Лукію (артыстка Р. Даніленка) чырвоны разведчык Васіль (заслужаны артыст УССР Ю. Бурых), і адэскі спекулянт Перчык (артыст З. Вольскі), і Харытына — маці Лукі (народная артыстка УССР В. Навінская), і галерэя членаў «урада» прэзідэнта Дудкі — прапойцы, злодзеі, дэгенераты: Палавінка (артыст В. Барысенка), Адмычка (А. Галавін), Пячны (артыст А. Кавальчук), Дантоненка (артыст В. Быкаў) і інш. На сцэне ўвесь час адбываюцца сапраўды поліфанічныя спалучэнні вобразаў у імклівыя масавыя карціны. Артысты лёгка і непасрэдна пераходзяць ад спеваў да гаворкі, ад эксцэнтрыяды да танца.

З высокім артыстызмам і творчай свабодай праводзіць аперэту дырыжор Ю. Кацяленец. Вельмі арганічная і харэаграфія (балетмайстар заслужаны артыст УССР Б. Таіраў), маляўніча гучаць харавыя эпізоды (хормайстар К. Казярацкая).

Мінчанам вельмі спадабаліся спектаклі кіяўлян — асабліва тыя, дзе калектыў вядзе смелую творчую разведку, пашыраючы магчымасці жанру. Тэматычнае кола твораў, паказаных гасцямі, убірае ў сябе многія новыя матывы і нюансы. Сучасны аперэтачны рэпертуар артысты з Кіева ўзбагачаюць творамі кампазітараў і лібрэтыстаў, здольных на арыгінальныя адкрыцці. Не заўсёды тут усё атрымліваецца добра і тым больш — дасканала, але ўжо той дух мастацкага пошуку, з якім тэатр працуе з аўтарамі, добрая прыкмета гэтага калектыву творчых аднадумцаў.

Дарэчы, ансамблевасць рэжысуры і выканаўцаў мы адчувалі не толькі ў сучасным рэпертуары. Кіяўляне ўмеюць свежа «чытаць» і вядомыя партытуры класічнай аперэты — «Сільву», «Лятучую мыш», «Вясёлую ўдаву», «Марыцу»... Не выпадкова мінчане так дружна апладзіравалі лепшым сцэнам з гэтых спектакляў, хоць наўрад ці для каго-небудзь з нас Кальман або Штраус бывае нечаканым. А артысты з Кіева адкідаюць штампы, смела даследуюць «заспяваныя» арыі і знаёмыя кожнаму гумарыстычныя сцэнкі, каб раскрыць у музыцы і ў слове заўсёды прывабную іх першапачатковую прыгажосць.

...Гастролі заканчваюцца. Неўзабаве мы развітаемся з цікавым і арыгінальным тэатрам музычнай камедыі. Але тая радасць сустрэчы з сапраўдным мастацтвам аперэты, якую прынеслі нам лепшыя іх спектаклі, мабыць, яшчэ доўга будзе помніцца.

І. НІСНЕВІЧ.

Сцэна са спектакля «Голы прэзідэнт». Фота Ул. КРУКА.

СЯБРЫ СУСТРАКАЮЦЬ СЯБРОЎ

У дні святкавання 25-годдзя Польскай Народнай Рэспублікі да нас у госці прыехала дэлегацыя работнікаў прафсаюзаў Варшаўскага ваяводства ПНР і група ўдзельнікаў мастацкай самадзейнасці сталічнага ваяводства. Паездку па Беларусі польскія госці пачалі з Брэста. Яны наведалі Брэсцкую крэпасць-герой, агледзелі музей, крапасныя бастыёны цытадэлі, дзе ў грозным 1941 годзе насмерць стаялі абаронцы неўміручага гарнізона.

У Мінску госці пабывалі ў Беларускім дзяржаўным музеі гісторыі Вялікай Айчыннай вайны, у Доме-музеі I з'езда РСДРП, на Выстаўцы дасягненняў народнай гаспадаркі БССР, на прамысловых прадпрыемствах, у прафсаюзных культурна-асветных установах Мінска. Вялікае ўражанне зрабіў на гасцей мемарыяльны комплекс Хатынь.

У Жодзіна ў Палацы культуры аўтамабілебудаўнікоў удзельнікі мастацкай самадзейнасці з Польшчы далі вялікі канцэрт. Нашы госці выступілі з канцэртамі ў піянерскім лагеры «Стайкі», у Палацы культуры прафсаюзаў, сярод сталічных будаўнікоў, а таксама ў парках культуры і адпачынку.

ЁСЦЬ АБ ЧЫМ ПАДУМАЦЬ...

ІНТЭРВ'Ю НА ФІНІШЫ

У апошнія дні Маскоўскага міжнароднага фестывалю карэспандэнт АДН папрасіў некалькіх відных кінематаграфістаў расказаць аб сваёй творчай рабоце, падзяліцца думкамі аб кінафоруме ў савецкай сталіцы.

Я—ШЧАСЛІВАЯ

Эслінда НУНЬЕС,
кубінская актрыса

Усе гэтыя дні ў Маскве я вельмі хвалявалася. Кубінская дэлегацыя прывезла на конкурс мастацкіх фільмаў кінакарціну «Люсія». Фільм, у якім я ўпершыню іграю адну з галоўных роляў. Як яго прымуць масквічы, ацэніць журы: з гэтым я кладалася спаць і з гэтым прачыналася. І тое, што наш фільм заваяваў высокую ўзнагароду — гэта наша шчасце. Сапраўднае! Так, я — шчаслівая...

Наш фільм «Люсія» — гэта расказ аб ролі жанчын у кубінскай рэвалюцыі. Расказ у трох навелах пра падзеі 1895, 1933 і 1961 гадоў. Я іграю ў другой навеле. Мая гераіня — дзяўчына з буржуазнага асяроддзя, якая прыйшла ў рэвалюцыю. Спачатку ёю кіравала толькі каханне, потым свядомая нянавісць да тыраніі і дыктатуры. Няхай у 1933 годзе яна і яе сябры церпяць паражэнне. Але ж за другой навелай ідзе трэцяя. Год 1961. Рэспубліка Куба — свабодная тэрыторыя Амерыкі.

Тое, што не ўдаецца зрабіць маёй гераіні, цяпер з вялікім энтузіязмам робяць мае равеснікі — яны будуюць на сацыялістычнай Кубе новае жыццё.

Будоўля. Напэўна, гэта слова самае характэрнае для любой краіны сацыялізма. Ведаеце, што мяне больш за ўсё захапляе ў Маскве? Будоўлі. Я бясконца ўлюбёная ў старажытны Крэмль, у старадаўнія маскоўскія асабнякі. І ўсё ж, калі на Кубе мяне будуць пытацца, што больш за ўсё запомнілася ў Маскве, я скажу — будоўлі. І вядома, самі масквічы, з іх добрымі сэрцамі, і гасціннасцю.

РАЗМОВА АБ МАРАЛІ

Станіслаў РАСТОЦКІ,
кінарэжысёр (СССР)

Я не памылюся, калі скажу, што праблемы школы, выхавання падрастаючага пакалення, у тым ці іншым аспекце, хвалююць маіх калег у розных краінах. Памятаю, на мінулым кінафестывалі мы мелі магчымасць пазнаёміцца з амерыканскім і англійскім фільмамі «Уверх па лесвіцы, якая вядзе ўніз» і «Настаўніку з удзячнасцю». Яны прысвечаны нялёгкай працы педагогаў, якія імкнуцца дабіцца ўзаемаразумення са сваімі выхаванцамі.

Наш фільм «Дажывём да панядзелка» — аб сучаснай савецкай школе, аб нашых настаўніках. Школьная тэма звычайна акумуліруе самыя важныя праблемы грамадства. Гэтым і тлумачыцца цікавасць да фільма, які мы задумалі як размову пра камуністычную мараль, і шчаслівыя, што нам гэта ўдалося.

Асоба педагога мае першаступеннае значэнне — ён можа і павінен быць носьбітам высокіх грамадзянскіх і маральных ідэалаў. Менавіта такі, думаецца, настаўнік Мельнікаў у выкананні акцёра Вячаслава Ціханава. Не, ён не носьбіт ардынарнай дабрачыннасці. Часам Мельнікаў можа здацца і надзвычай халодным, і замкнёным, і нават рэзкім. Але за ўсім гэтым — гарачае сэрца, улюбёнасць у сваю справу, нястомная работа думкі, бескампрамісная патрабавальнасць да сябе і таварышаў па прафесіі. Тры дні, якія мы праводзім разам з ім, поўныя не толькі клопату, але і глыбокага роздуму, сумненняў, ваганняў. Яны ў пэўнай ступені крызісныя. Але без ачышчальных крызісаў не можа быць сапраўднай творчасці. А наш Мельнікаў — асоба творчая, таленавітая. Ён нясе ў сабе абвостранае пачуццё адказнасці за гэтых дзяўчынак і хлапчукоў, за тое, якімі яны будуць заўтра. Мы імкнёмся сцвердзіць вобраз настаўніка - грамадзяніна, настаўніка-сябра, чалавека ў лепшым значэнні гэтага слова.

Я лічу чалавечую сутнасць акцёра, яго асобу вельмі важным фактарам у шматскладаным працэсе фільматворчасці. Акцёр Вячаслаў Ціханаў цалкам адпавядае гэтым маім уяўленням. Мне ўдалося двойчы «перавярнуць» яго акцёрскі лёс. Фільм «Справа была ў Пянькове» зламаў яго амплуа «блакітнага героя». У стужцы «Дажывём да панядзелка» ён таксама, здаецца, сыграў для многіх нечакана. Бо для многіх Ціханаў быў князем Андрэем з «Вайны і міру».

Я не магу рабіць фільм, калі сам не ўсхваляваны, не захоплены ў вышэйшай ступені. Гэта не проста даніна прафесіі — рэжысуры, для мяне асабіста гэта нешта большае. У новым фільме хачу паразважаць пра ўзаемаадносіны цывілізацыі і прыроды, пра тое, як любоў да прыроды, нараджаючыся ў чалавека ў пачатку жыцця, надае высакароднасці і ачышчае яго. Яна дапамагае яму быць на зямлі Чалавекам — а гэта вельмі важна.

АДЗІНСТВА Ў ІМЯ СВАБОДЫ

Алесандра БЛАЗЕЦІ,
кінарэжысёр Італіі

За сорак гадоў актыўнага жыцця ў мастацтве я імкнуўся рабіць фільмы, сугучныя маім ідэалам. А яны вельмі простыя — вернасць праўдзе жыцця, чалавечнасць. Калі мне прапанавалі паставіць фільм пра Сімона Балівара, я з радасцю даў згоду. Асоба гэтага выдатнага барацьбіта за вызваленне краін Лацінскай Амерыкі ад іншаземнага панавання не можа не прыцягнуць увагу мастака.

Я знайшоў магчымым адмовіцца ад прынцыпу хранікальнасці, скрупулёзнага следавання біяграфіі героя. Перш за ўсё мяне хваляваў вобраз чалавека, які, ідучы праз перамогі і паражэнні, верны сваёй мары вызваліць і аб'яднаць краіны вялікага кантыненту. Нельга ставіць перад гледачом урок гісторыі. Мой Сімон Балівар — адкрыццё чалавека, яго характару, пачуццяў і ідэй. Яго думка пра адзінства для заваёвы свабоды і сёння гучыць дастаткова сучасна.

Работа над фільмам «Сімон Балівар» завершана зусім нядаўна. Паказ яго ў Крамлёўскім Палацы з'ездаў у Маскве з'явіўся фактычнай прэм'ерай нашай карціны. Цёплая сустрэча маскоўскімі гледачамі не можа не радаваць нас.

Адзін з савецкіх журналістаў папрасіў мяне пракаменціраваць выступленне італьянскай газеты «Кар'ера дэла сера», якая выказалася скептычна пра маскоўскі кінафестываль. Павінен адразу ж заўважыць, што ні да газеты, ні да яе выступленняў я не маю ніякіх адносін. А мая асабістая думка такая: маскоўскі кінафестываль арыентуецца на фільмы гуманістычныя, народныя па сваім характары. Гэта вельмі добра. Няхай і ў далейшым ён ідзе па гэтым шляху. Атмасфера фестывалю вельмі актыўна процістаіць існуючай на Захадзе тэндэнцыі, якой прытрымліваюцца і многія так званыя «левыя» мастакі, — ствараць карціны для вузкага кола, для эліты.

Пра мой будучы фільм? Цікавіць адна тэма, яна і ўзвышаная і цяжкая. Хочацца на мове кіно пагаварыць аб жыцці чалавека, аб тым, што гэта жыццё не можа, не павінна зводзіцца да асноў толькі матэрыяльнага парадку...

Да новых сустрэч з Масквой!

Цім БЕРСТЭЛ,
кінарэжысёр (Аўстралія)

Паказаная на фестывальным конкурсе карціна «2000 тыдняў» — адзіны за апошняе дзесяцігоддзе аўстралійскі мастацкі фільм. Перад кінематаграфістамі нашай краіны стаяць сур'ёзныя праблемы. На экране непадзельна пануюць фільмы замежнай вытворчасці, перш за ўсё амерыканскай. Калі і ставяцца карціны, дык зноў-такі на сродкі і па сцэнарыях, якія належаць тым жа замежным кінакампаніям. Такім чынам, стварыць і выпусціць у пракат сапраўды «аўстралійскі» фільм далёка не так проста. Стаіць яшчэ і задача заваёў гледача, які прызвычаіўся да заморскіх баевікоў.

Як рэжысёра мяне больш за ўсё цікавіць чалавек, яго ўнутраны свет, адносіны да іншых людзей. Перш за ўсё гэта датычыцца моладзі, погляд якой на навакольны свет стаў больш шырокі і смелы, якая і праблемы свайго плана ўспрымае больш абвострана і аналітычна. Некаторыя з гэтых праблем мы і імкнуліся паставіць у сваім фільме.

Цяпер некалькі слоў пра фестываль. Ураженняў нямала. Відаць, у нейкі стройны парадак іх удасца прывесці ўжо на радзіме. Больш удумліва яшчэ раз успомнім і тыя фільмы, якія сталі лаўрэатамі, і тыя, што не трапілі ў лік пераможцаў... Аднак магу сказаць пэўна: я шчаслівы быць у Маскве. Фестываль сапраўды разгортвае панараму сусветнага кіно, дае пажыву для роздуму. Я хацеў бы прыехаць у Маскву яшчэ раз! Такім чынам, да новых сустрэч.

ДЭБЮТУЮ ТУРГЕНЕВЫМ

Максіміліян ШЭЛ,
акцёр (ФРГ)

Я падзяляю свае прыхільнасці ў мастацтве паміж тэатрам і кінематографам. Адна з найбольш любімых маіх роляў на сцэне — шэкспіраўскі Гамлет. І яшчэ Рамэа.

Калі ж гаварыць пра кінематограф, дык тут мне дарагія малады адвакат Ганс у «Нюрнбергскім працэсе», знятым Крамерам восем гадоў назад, і вось цяпер — Сімон Балівар у аднайменнай стужцы Блазеці. Вобраз Балівара натхніў мяне перш за ўсё таму, што гэта чалавек рэвалюцыйнага духу і актыўнага дзеяння. Але трагедыя яго ў тым, што ён не можа здзейсніць усяго задуманага. Сучасная Венесуэла, для якой паўтара стагоддзя назад Балівар заваяваў свабоду, і цяпер далёка не благаславёная краіна. Але свабодалюбныя парывы майго героя і цяпер блізкія народам на Захадзе і Усходзе.

Работа над кожнай роллю патрабуе душы. Яна робіцца як бы часткай тваёй асобы, адкрывае яе новы бок. Гэта цудоўна ў прафесіі акцёра. Аднак, што ні кажы, акцёр быў і застаецца інструментам у руках рэжысёра. У мяне нарадзілася жаданне паспрабаваць свае сілы на рэжысёрскім шляху. І вось я ўзяўся за стварэнне фільма «Першае каханне» паводле аднайменнага твора Івана Тургенева. Рускі пісьменнік вельмі тонка і сардэчна расказаў пра сваіх герояў, вельмі маладых і шчырых. Мне хочацца ўсё гэта беражліва перанесці на экран. Вядома, я разумею, што гэта не будзе твор сапраўды рускі па сваім духу. Я здымаю фільм не ў Расіі, не з рускімі акцёрамі. Але мэту сваю бачу ў тым, каб быць максімальна верным творчай задуме Тургенева, якой і прысвечаны мой рэжысёрскі дэбют.

Гуманныя мэты фестывалю я ад душы вітаю.

АДН.

СПРАВЯДЛІВЫ НЮРНБЕРГ

(Заканчэнне. Пачатак на 3-й стар.).

— Ад пачатку да канца працавала фізічна.

— Ваша прафесія?

— Калі пачалася вайна, была студэнткай.

— Можа сведка раскажа нам, як праходзіў у Асвенціме звычайны дзень?

Раскажы ім сон, які ты бачыла, калі ляжала ў тыфознай гарачцы; рэаліі гэтага сну былі б для суддзяў і карэспандэнтаў (асабліва тых, якія не ведалі гітлерызму зблізку) такія ж мглістыя, як і перажытыя і бачаныя ў Асвенціме ўражанні, аб якіх пытае цябе суддзя. Кожную ноч у гарачцы бачыўся табе дом на Паркавай вуліцы і вяртанне з лагера да блізкіх людзей; там і пачынаўся кашмар: немцы зрабілі так, што ўжо ніхто не спаў, як даўней, у пасцелі; былі толькі нары — доўгія, бы труна, вузкія і глыбокія — норы ў сценах, падобныя на катакомбы — гэта агульныя асвенцімскія ложкі; нельга выцягнуцца, аставаўся адзін толькі шанц — запаўзці ў нару і спаць там без паветра, у цеснай шчыліне, ногі звісаюць уніз. Быць калом, убітым у сцяну, забыць чалавечыя імёны, забыць чалавечыя патрэбы.

Паспрабуй растлумачыць гэта суду, карэспандэнтам, абаронцам...

Сціскаю кулакі, збіраю сілы, успамінаю ўсё, што хаваецца ў тумане асвенцімскіх ранкаў, шукаю словы; думкі анямелі, страцілі сваю вагу, няма на свеце такіх акрэсленняў, якімі можна было б пакарыстацца ў гэтай сітуацыі, пераказаць трыбуналу факты, падлічыць, колькі матак памерла там з думкай пра пакінутых у акупіраваных краінах дзяцей. Як у кароткіх паказаннях падаць суму таго, што бачыла кожны асвенцімскі дзень, кожную ноч.

Сціснутыя пальцы бялеюць. Суддзі хочуць, каб я гаварыла выключна пра замардаваных у Асвенціме дзяцей. Старшыня трыбунала падсунуў да сябе чорную папку, узяў у рукі лісток. Можа гэта менавіта ён аднаго разу пажартаваў. Пазней жарт яго дзесяткі разоў пераказвалі па ўсім Нюрнбергу і немцы і саюзнікі (натуральна, з адпаведным каментарыем). Калі адзін з юрыстаў паклаў на стол суддзі новую пачку дакументаў пра гітлераўскія злачынствы, суддзя ўсміхнуўся, падняў бровы і перадаў сваю думку суддзі настолькі голасна, што гэта чулі і карэспандэнты, і стэнаграфісты, і вартавыя, можа нават і падсудныя.

— Гм... Калі так пойдзе далей, мы тут скора знікнем за гарамі паперы.

Гляджу на стол суддзяў. Не хацела б пачуць гэты жарт перад сваім выступленнем. Гэта жарт з катэгорыі тых, якія ствараюць атмасферу. «Мы, немцы, усе гэтыя гады жылі, нічога не ведаючы таго, пра што гаворыцца на пасяджэннях трыбунала. Таму цяжка нам, немцам, браць слова і даваць ацэнку гэтым фактам».

— Ці бачыла калі-небудзь сведка транспарт з людзьмі, якіх везлі ў крэматорый?

— Не адзін раз.

— З якой адлегласці?

— Можна было адрозніць дэталі адзення, узрост, пол. Часта можна было бачыць маладых, якія падтрымлівалі старых, прыкрывалі іх ад дажджу або ад гарачага сонца.

— Персанал лагера дазваляў вам такія назіранні за транспартамі, якія ішлі на знішчэнне?

— Вядома, не. Гэта было забаронена.

— Адкуль жа ў сведкі такія дакладныя назіранні?

— Недалёка ад дроту з паўночнага боку лагера стаяў барак з мыцельнікамі для немак. Дастаткова стаць у цень яго або зайсці ў сярэдзіну: там было маленькае незашклёнае акенца, якое выходзіла на той бок.

— Выглядванне праз яго магло быць звязана з рызыкай, так?

Я міжволі ўсміхнулася:

— Шмат якія рэчы ў канцлагеры былі рызыкоўныя.

Чакаю наступнага пытання. Ці асвоілася я з атмасферай гэтай залы? Бадай, не. Памост для сведкаў у цэнтры ўвагі ўсіх прысутных. Герынг раптам высунуўся са сваёй ложы, у якой праводзіць цяпер большую частку дня: ці не ўзлаваў яго недагляд персаналу СС у Асвенціме — тут не павінны стаяць людзі, якія перажылі, памятаюць, захавалі столькі сіл, каб даваць паказанні.

— Ці здаралася сведцы бачыць у Асвенціме дзяцей, якіх вялі у газавыя камеры?

Рух сярод карэспандэнтаў. Нібыта гэта навіна, якая так шакіруе, нібы пачулі пра гэта першы раз.

Паўтараю ў думках: памятай, Нюрнберг. Ты ляжыш у руінах, у пыле капітуляцыі, вежы тваіх замкаў ляжаць на зямлі, ты цяпер здань горада, кабеты на тваіх вуліцах маўчаць, вочы іх пустыя, маўчаць, хаця павінны крычаць, усе мы павінны крычаць. Чаму ж не крычым, чаму не крычу я, спакой і разважлівыя словы не могуць выказаць нічога з элементарных людскіх праўд.

Пераклад з польскай В. СЁМУХІ.

ТЭЛЕБАЧАННЕ

25 ліпеня

Першая праграма. 10-00 — навіны (М). 10-15 — для малодшых школьнікаў. «Мы тут жывём». Перадача з Кішынёва. 11-45 — «Тваё і маё юнацтва». Дакументальны фільм (М). 12-35 — для школьнікаў. «Саратнікі У. І. Леніна». М. І. Калінін (М). 16-55 — праграма перадач. 17-00 — навіны (М). 17-15 — «Сказ пра рускую зямлю». Тэлевізійны музычны фільм (М). 18-00 — «Паўночнаморцы». Да Дня Ваенна-Марскога Флоту СССР (М). 18-30 — «Эўрыка». Тэлевізійны часопіс. 19-10 — «Панарама навін». 19-20 — «У адзіным страі да адзінай мэты». Па матэрыялах міжнароднай Нарады камуністычных і рабочых партый у Маскве. 19-50 — «Наш зямляк Станіслаў Манюшка». 20-30 — «Эстафета навін» (М). 21-15 — «На парадку дня — жніво». Рэйд-агляд Беларускага тэлебачання. Перадача з Гродна. 21-35 — па заяўках тэлегледачоў. «Шальменка-дзяншчык». Фільм-спектакль. 23-00 — міжнародная таварыская сустрэча па футболе. СССР — ГДР Перадача з ГДР. У перапынку — навіны (М).

Другая праграма. 18-30 — балет М. Ашрафі «Амулет кахання». Спектакль Дзяржаўнага акадэмічнага Вялікага тэатра УзССР імя А. Наваі (М). 20-30 — у свеце мастацтваў. «Юрый Нікулін». Кінанарыс. 21-00 — рэклама, аб'явы. 21-15 — прызёры III Усесаюзнага фестывалю тэлевізійных фільмаў. «Сляпы дождж» (М). 22-00 — «Клуб аматараў песні» (М)

26 ліпеня

Першая праграма. 8-55 — праграма перадач. 9-00 — «Гімнастыка для ўсіх» (М). 9-45 — навіны (М). 10-00 — «Будзьце шчаслівыя». Музычная вясёлая праграма (М). 10-30 — «Стандартызацыя і прагрэс». Тэлевізійны часопіс (М). 11-00 — «Музычны турнір гарадоў». Брэст — Нарыльск (М). 12-00 — для школьнікаў. «Расказы аб прыродзе». Перадача з Ленінграда. 12-30 — «Музычная шкатулка». 12-40 — «Тыдзень планеты». Міжнародны агляд. 13-00 — у эфіры — «Маладосць». Перадача з Гомеля 13-30 — В. Баснер. «Патрабуецца гераіня». Спектакль Кіеўскага дзяржаўнага тэатра аперэты. 16-30 — «З клопатам аб пакупніку». Да Дня работніка гандлю. 17-30 — Дні польскай літаратуры ў БССР. «Гонар і граната». Польская рэвалюцыйная паэзія. 18-00 — канцэрт эстраднага аркестра пад кіраўніцтвам В. Рубашэўскага (М). 19-00 — «Шлях у «Сатурн». Мастацкі фільм. 1-я серыя. (М). 20-20 — «Навіны дня». Кіначасопіс (М). 20.30 — «Ленінізм — сцяг нашай эпохі». «Свяшчэнны абавязак камуністаў» (М). 21-00 — «Навіны» (М). 21-15 — «Вячэрні Ленінград». Эстрадны агляд. Перадача з Ленінграда. 22-15 — праграма каляровага тэлебачання. Творчы вечар Харкаўскага рускага драматычнага тэатра імя А. С. Пушкіна (М). 23-45 — навіны (М).

Другая праграма. 12-30 — «Прагрэс». Інтэрвізійны часопіс (М). 13-00 — па роднай краіне. «Бярэзінскі запаведнік». «Яны жывуць у другіх, такіх жа юных». Кінанарысы 13-30 — «Здароўе». Навукова-папулярная праграма (М). 14-00 — «Праз 25 гадоў». Перадача аб дружбе польскіх і савецкіх франтавікоў (М). 14-30 — Э. Скрыб. «Джэфет, ці ў пошуках бацькі». Прэм'ера тэлевізійнага спектакля (М). 15-45 — навіны (М). 16-00 — «На маршы — спартакіяды прафсаюзаў» (М). 16-30 — «Слава героям працы». Перадача з Ленінграда. 17-30 — «Тэлевізійны атлас народаў СССР». Калмыцкая АССР (М). 19-30 — Спектакль Смаленскага дзяржаўнага драматычнага тэатра.

27 ліпеня

Першая праграма. 8-55 — праграма перадач. 9-00 — «На зарадку станавіся!» 9-15 — «Будзільнік» (М). 9-45 — «На варце марскіх рубяжоў». Да Дня Ваенна-Марскога Флоту СССР (М). 11-45 — «Музычны кіёск» (М). 12-15 — для юнацтва. «Шлях у акіян» (М). 13-15 — навіны (М). 13-30 — да Дня работніка гандлю. «Прыносіць людзям радасць» (М). 14-00 — «Я — з 60-х». Маладзёжная праграма. 15-00 — «Сельская гадзіна» (М). 16-00 — для воінаў Савецкай Арміі і Ваенна-Марскога Флоту СССР (М). 16-30 — праграма каляровага тэлебачання. «Клуб кінападарожнікаў» (М). 17-25 — «Канец «Сатурна». Мастацкі фільм. 2-я серыя (М). 19-00 — урачыстае закрыццё Дзён культуры ПНР у СССР. Канцэрт ансамбля песні і танца Войска Польскага (М). У перапынку — «Сём дзён». Міжнародная праграма (М). 22-00 — праграма каляровага тэлебачання. 1. «Прыгажосць вакол нас». «Скарбы народнага мастацтва». 2. «Песні ў краі буслоў». Музычная праграма (М). 23-30 — «Спартыўны тыдзень» (М). 23-45 — навіны (М).

Другая праграма. 14-00 — для школьнікаў. Канцэрт. Перадача з Ленінграда. 14-30 — «Дружба не ведае граніц». Перадача з Рыгі. 16-30 — для школьнікаў. «Вас выклікае Спартландыя». Трансляцыя на Маскву. 19-00 — Дні польскай літаратуры ў БССР. «Ад Буга да Одры». Анталогія польскага апавядання. 19-30 — спектакль.

Галоўны рэдактар Н. Е. ПАШКЕВІЧ.

Рэдакцыйная калегія: З. І. АЗГУР, В. М. АЛАДАЎ, А. Ц. БАЖКО (намеснік галоўнага рэдактара), Б. І. БУР'ЯН, А. І. БУТАКОЎ, Р. С. БЯРОЗКІН, К. Л. ГУБАРЭВІЧ, І. М. ДАБРАЛЮБАЎ, В. У. ІВАШЫН, А. С. КАЗЛОЎСКІ, П. М. МАКАЛЬ, У. Л. МЕХАЎ (адказны сакратар), Р. К. САБАЛЕНКА, І. А. САНКОВА, М. Г. ТКАЧОЎ, Ю. М. ЧУРКО, Р. Р. ШЫРМА.

«Літаратура і мастацтва» выходзіць у аўторак і пятніцу.

НАШ АДРАС І ТЭЛЕФОНЫ: г. Мінск, вул. Захарава, 19. Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 3-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 3-25-25, адказнага сакратара — 3-44-04, аддзела літаратуры — 3-21-53, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 3-24-62, аддзела выяўленчага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 3-24-62, аддзела публіцыстыкі — 3-24-62, аддзела культуры — 3-22-04, аддзела інфармацыі — 3-44-04, выдавецтва — 6-25-19, бухгалтэрыі — 6-25-87.

«Литература и искусство» — орган Министерства культуры и правления Союза писателей БССР, Минск.

Індэкс 63856 Друкарня выдавецтва «Звязда» АТ 03947